

KESTÄVÄ KEHITYS LIIKETALOUDEN ALAN OPETUKSESSA

Suomen ammattikorkeakoulut 2010–2011

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden ala
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Kevät 2011
Erja Myllö

Lahden ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma

MYLLÖ, ERJA: Kestävä kehitys liiketalouden alan opetuksessa
Suomen ammattikorkeakoulut 2010–2011

Liiketalouden opinnäytetyö, 65 sivua, 3 liitesivua

Kevät 2011

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoite on selvittää kestävän kehityksen periaatteita sisältävän opetuksen määrä Suomen ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan tutkimukseen johtavassa koulutuksessa. Tutkimuksen taustalla ovat kansainväliset asiakirjat ja kansallinen strategia kestävän kehityksen edistämisestä kaikessa koulutuksessa ja kasvatuksessa. Liiketalouden opiskelijat ovat tulevaisuuden yrityspäittäjiä ja liiketalouden ammattilaisia, joiden tiedot, taidot ja arvomaailma tulevat vaikuttamaan kestävän kehityksen mukaisen, vastuullisen liiketoiminnan kautta yhteiseen tulevaisuuteemme.

Kestävän kehityksen teoreettisena tietoperustana ja kestävän kehityksen mukaisen, vastuullisen liiketoiminnan viitekehyksenä käytetään alan laajaa kirjallisuutta ja asiantuntija-artikkeleita. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Tutkimusaineisto koostuu ammattikorkeakoulujen verkkosivuiltaan julkaisemista opinto-oppaista, opetussuunnitelmista ja opintojaksokuvauksista. Valittu tutkimusmenetelmä mahdollistaa kaikkien ammattikorkeakoulujen tutkimisen samoista lähtökohdista ja yhtä kattavasti.

Tutkimuksen tulos osoittaa, että kestävän kehityksen periaatteita sisältäviä opintojaksoja liiketalouden alan koulutusohjelmissa on lähes kaikissa ammattikorkeakouluissa (21/23). Tavoite, jonka mukaan kaikissa ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmissa tulisi olla yksi kestävästä kehitystä käsittelevä kaikille pakollinen opintojakso, ei ole vielä toteutunut.

Tutkimusta voi hyödyntää kestävästä kehitystä arvostava opiskelija hakiessaan liiketalouden alan ammattikorkeakouluopintoihin. Lisäksi tutkimuksen tulosta voidaan käyttää ammattikorkeakouluissa koulutusohjelmien kehittämisessä ja suunnittelussa. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi selvittää miten ammattikorkeakoulujen strategia ja yleiset arvot vaikuttavat kestävän kehityksen opetuksen laajuuteen ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa.

Avainsanat: kestävä kehitys, vastuullinen liiketoiminta, yrityksen yhteiskuntavastuu, ammattikorkeakoulu, liiketalouden alan koulutusohjelma

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Studies

MYLLÖ, ERJA: Sustainable Development in Business Studies
The Universities of Applied Sciences in Finland
2010 - 2011

Bachelor's Thesis in Business Studies, 65 pages, 3 appendices

Spring 2011

ABSTRACT

This thesis examines the education for sustainable development in business studies at universities of applied sciences in Finland. The main objective of this study is to review the quantity of education for sustainability and what kind of differences there are between the universities. As international resolutions and national educational strategies emphasize advancement of education for sustainable development to be included in all education, this study aims to assess the situation within business studies. Business students will be the future decision makers and business professionals in the business world. Thus, their abilities and values and know-how in the business world will influence our common future.

The theoretical part of this study discusses the definition of sustainable development and dimensions of sustainable, responsible business as well. The theoretical background was gathered from extensive literature related to the field of study.

The method of research was a qualitative document analysis. The empirical data of this study was collected from study guides, educational plans, curricula, module and course descriptions published by universities on their web pages. This method enabled an equal starting point for the study of all the universities concerned, as well as the execution of the extent of the study as well.

According to the study results almost all universities of applied sciences have courses which cover issues related to sustainable development in their curricula of business studies (21/23). The goal, which presumes that all degree programmes should include at least one mandatory course discussing issues of sustainable development, is not reached yet.

The results of this study can be used by a student who is planning to apply to a business studies education program and is interested in sustainable business as well. Furthermore, the universities of applied sciences can utilize these findings to evaluate, develop and design their educational plans from a sustainability perspective.

Key words: sustainable development, responsible business, corporate social responsibility, university of applied sciences, business studies

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen tausta	1
1.2	Tutkimuksen tavoite, tutkimusongelmat ja rajaukset	2
1.3	Opinnäytetyön tutkimusstrategia	4
1.4	Tutkimuksen tietoperusta	5
1.5	Opinnäytetyön rakenne	6
2	KESTÄVÄ KEHITYS	8
2.1	Kestävän kehityksen määritelmä	8
2.1.1	Ekologinen ulottuvuus	10
2.1.2	Sosiaalinen ulottuvuus	10
2.1.3	Taloudellinen ulottuvuus	11
2.2	Kestävä kehitys ja globalisaatio	11
2.3	Kestävän kehityksen periaatteista	12
2.4	Kestävä kehitys tieteen näkökulmasta	14
3	KESTÄVÄN KEHITYKSEN PERIAATTEET LIIKETOIMINNASSA	15
3.1	Vastuullinen liiketoiminta	15
3.2	Yrityksen vaikuttimet vastuullisuuteen	17
3.2.1	Yrityksen kulujen hallinta	18
3.2.2	Raaka-aineiden ja materiaalien saatavuuden turvaaminen	18
3.2.3	Lainsäädäntö ja muut ohjausmekanismit	19
3.2.4	Yrityksen imago ja maine	20
3.2.5	Yrityksen erottuminen markkinoilla	21
3.2.6	Uudet liiketoimintamahdollisuudet	22
3.3	Perusliiketoiminta ympäristön ehdoilla	22
3.4	Yritysten arvot	24
4	AMMATTIKORKEAKOULUT JA KESTÄVÄ KEHITYS	27
4.1	Ammattikorkeakouluopetuksen yleiset tavoitteet	27
4.2	Ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen tavoitteet	30
4.3	Liiketalouden alan opetus ammattikorkeakouluissa	30
4.4	Kestävä kehitys ammattikorkeakouluissa	31
4.5	Kestävän kehityksen korkeakouluopetuksen kansainvälisiä huomioita	33

4.6	Kestävän kehityksen rooli korkeakouluopetuksessa	34
5	KESTÄVÄ KEHITYS LIIKETALOUDEN ALAN OPETUKSESSA	36
5.1	Tutkimusaineisto	37
5.2	Tutkimuksen kulku	38
5.3	Tutkimustulokset	40
5.3.1	Kestävän kehityksen opintojaksojen määrä	41
5.3.2	Opintojaksojen laajuus ryhmittäin	44
5.3.3	Opintojaksot ylemmissä liiketalouden koulutusohjelmissa	47
5.3.4	Opintojaksot kansainvälisissä koulutusohjelmissa	48
5.3.5	Opintojaksojen laajuus ammattikorkeakouluittain	49
5.3.6	Opintojaksoilla käytetty oppimateriaali	50
5.4	Johtopäätökset	51
5.5	Kestävä kehitys ammattikorkeakoulujen arvoissa	53
5.6	Tutkimuksen arviointi	54
5.7	Kestävän kehityksen opetuksen tulevaisuudesta	55
6	YHTEENVETO	57
	LÄHTEET	59

1 JOHDANTO

Elämme nyt YK:n kestävän kehityksen koulutuksen vuosikymmentä. YK:n yleiskokous 2002 julisti vuosikymmenen 2005–2014 kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmeneksi (Decade of Education for Sustainable Development, DESD). Vuosikymmenen tavoitteena on integroida kestävän kehityksen mukaiset arvot ja käytännöt mukaan kaikkeen koulutukseen ja kasvatukseen (UNESCO 2005,6). Maailmanlaajuisesti jäsenmaiden toimenpiteitä tavoitteiden toteuttamiseksi koordinoi UNESCO. Euroopan alueen talouskomissio UNECE julkaisi jäsenvaltioitaan varten strategian vuonna 2005 tukemaan UNESCO:n kansainvälisen ohjelman toteutumista Euroopassa. Suomi on muiden eurooppalaisten jäsenvaltioiden kanssa sitoutunut noudattamaan tätä Kestävän koulutuksen edistämisen strategiaa (UNECE 2005). Lisäksi Suomi on jo vuonna 2002 lähtenyt mukaan Itämeren maiden omaan Baltic 21-strategiaan liitettyyn Baltic21E-ohjelmaan, jonka yhtenä päätavoitteena mainitaan kestävän kehityksen näkökulmien mukaan ottaminen koulutusjärjestelmiin luontevasti ja pysyvästi. (Baltic 21E 2002, 14–15; Jäppinen 2006, 14.)

1.1 Tutkimuksen tausta

Edellä mainittuja kansainvälisiä ohjelmia tukemaan ja niiden toteuttamista ohjaamaan on julkaistu Suomen oma kansallinen strategia: Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa (Opetusministeriö 2006). Tähän strategiaan on koottu Baltic21E -ohjelman sekä myös YK:n kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten asettamat tavoitteet ja toimenpiteet, joihin Suomi on sitoutunut. Strategia antaa kaikelle koulutukselle yhteisen vision, jonka mukaan kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen päämääränä on lisätä ymmärrystä ja kokonaisvaltaista käsitystä ihmisen hyvinvoinnin, taloudellisen toiminnan ja ympäristön suojelun välisestä suhteesta. Oppilaitoksille ja kouluille asetetuissa toiminnallisissa tavoitteissa mainitaan, että ammattikorkeakoulujen tulee kehittää kestävään kehitykseen liittyvää osaamista, ottaa käyttöön ohjaus- ja seurantajärjestelmiä ja integroida kestävää kehitystä opetussuunnitelmiin sekä osallistua kestä-

vää kehitystä edistäviin hankkeisiin ja tutkimuksiin. (Opetusministeriö 2006, 32–33.)

Opetusministeriön asettamat tavoitteet kestävän kehityksen sisällyttämiseen opetukseen ovat selvät. Mielenkiintoa herättää miten tavoitteisiin pyritään Suomen ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan opetuksessa. Ihmisen toiminta maapallolla on suurelta osin järjestäytynyt yritystoiminnan muotoon tai on ainakin jollain tavalla suhteessa liiketoimintaan. Sen vuoksi ympäristönäkökulmien ja - vastuullisuuden ymmärrys ei ole oleellista vain ympäristö- ja luonnonvara-alan ammattilaisille tai raskaan teollisuuden toimijoille. Liiketalouden alan opiskelijat tulevat useimmiten työskentelemään ja tekemään päätöksiä yrityksissä ja organisaatioissa. Se, millaisen tietopohjan kestävän kehityksen mukaisesta toiminnasta opiskelijat saavat, vaikuttaa siihen millaiset valmiudet heillä on työelämässä toimia kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. (Lankoski 2006, 93; Rohweder 2006, 120.)

Kansainväliset sopimukset ja kansalliset strategiat eivät ole ainoita kestävän kehityksen periaatteiden opetuksen kannustimia liiketalouden alan korkeakouluopetuksessa. Muutokset yhteiskunnan arvoissa ja ”vihreän” ajattelun lisääntyminen ovat saaneet yritykset huomaamaan uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Kuluttajien ympäristötietoisuuden ja tuotteiden eettisen alkuperän vaatimusten lisääntyminen edellyttävät yrityksiltä uutta tietotaitoa ja uudenlaista ajattelua, joten korkeakoulututkintojen on vastattava yritysten tarpeisiin kouluttaen uusia liiketalouden asiantuntijoita, jotka osaavat ja ymmärtävät kestävän kehityksen periaatteet liiketoiminnassa. (Page & Collins 2010, 62–63.)

1.2 Tutkimuksen tavoite, tutkimusongelmat ja rajaukset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää Suomen ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan tutkintoon johtavien koulutusohjelmien kestävän kehityksen periaatteita sisältämä opetustarjonta.

Tämä opinnäytetyön päätutkimusongelma on:

- Miten kestävän kehityksen periaatteet näkyvät Suomen ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan tutkintoon johtavien koulutusohjelmien opintojaksoissa?

Opinnäytetyön alaongelmat ovat:

- Kuinka paljon kestävää kehitystä käsitteleviä, itsenään sellaisiksi tunnistettavia opintojaksoja on ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan opinto-suunnitelmissa?
- Kuinka paljon löytyy opintojaksoja, jotka kurssikuvauksen tai opintojakson oppimistavoitteiden mukaan sisältää kestävän kehityksen periaatteita?
- Millaisia eroja ammattikoulujen välillä on kestävän kehityksen periaatteita sisältävässä opetustarjonnassa?

Tutkimus tuottaa tietoa liiketalouden alan ammattikorkeakouluopintoja suunnitteleville hakijoille. Lisäksi tutkimustulos palvelee ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan opetuksen kehitystyötä antamalla valtakunnallisen kuvan liiketalouden alan opetussuunnitelmien sisältämän kestävän kehityksen opetuksen määrästä.

Opinnäytetyössä tutkitaan Suomen opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaisen ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan tutkintoon johtavia suomen-, ruotsin- ja englanninkielisiä alempaan sekä ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavia koulutusohjelmia.

Kestävän kehityksen osa-alueisiin kuuluu ekologisen ulottuvuuden ohella myös sosiaalinen sekä taloudellinen dimensio (WCED 1987). Liiketalouden alan korkeakouluopetus keskittyy nimenomaan yritystoiminnan kannattavuuteen, kilpailukykyyn ja toiminnan tehokkaaseen johtamiseen, joten taloudellinen osa-alue rajataan tässä mielessä tästä tutkimuksesta pois. Taloudellisen vastuun merkitystä ja sen ilmenemismuotoja kestävän kehityksen mukaisessa liiketoiminnassa käsitellään tutkimuksen teoreettisessa viitekehityksessä, mutta tutkimusaineiston käsit-

telyssä taloudellisen vastuun esiintymistä ei ole kerätty sen tässä asiayhteydessä itsestään selvän luonteensa vuoksi. Samalla perusteella hyvää hallintotapaa ja ammattietiikkaa sisältävät opinnot on rajattu pois tutkimuksesta, vaikka ne kuuluvat olennaisena osana vastuulliseen toimintaan yrityksissä ja organisaatioissa. Poikkeuksena ovat yritys- tai ammattietiikan opintojaksot, joiden sisältökuvauksista käy ilmi, että ne käsittelevät ympäristö- tai yhteiskuntaeettisiä näkökulmia kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Ammattikorkeakouluille annetuissa kestävän kehityksen edistämistavoitteissa on opetustavoitteiden lisäksi asetettu tavoitteita tutkimus- ja kehitystoiminnan lisäämiseen ja kehittämiseen kestävä kehitys huomioon ottaen. Lisäksi ammattikorkeakouluilla on tavoitteet sisällyttää kestävän kehitykset mukaiset arvot strategioihin, johtamiseen ja organisaation toimintakulttuuriin. (Virtanen, Rohweder & Sinkko 2008, 5.)

Kestävän kehityksen edistämisen tavoitteiden kannalta kaikki osa-alueet ovat tärkeitä ja vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Tämä tutkimus on keskittynyt ainoastaan oppimisen osa-alueeseen liiketalouden alalla opintojaksolähtöisesti. Opinnäytteessä ei oteta kantaa kestävän kehityksen tavoitteiden kokonaisvaltaiseen toteutumiseen ammattikorkeakouluissa. Koska kestävä kehitys on arvosidonnainen lähestymistapa kaikkeen toimintaan, myös liiketalouteen, on tämän tutkimuksen yhteydessä kartoitettu ammattikorkeakoulujen yleisiä arvoja ja strategiaa kestävän kehityksen kannalta tukemaan tämän tutkimuksen tuloksen pohdintaa myöhemmin.

1.3 Opinnäytetyön tutkimusstrategia

Tämä opinnäytetyön tutkimus on luonteeltaan kuvaileva kvalitatiivinen sisällönanalyysi, jota käyttäen on muodostettu tutkimukselle aineisto, jota on voitu käsitellä määrällisesti laskien ja esitellä tulokset numeraalisesti. Laajasta kirjallisesta lähdemateriaalista on poimittu ennalta asetettujen kriteerien pohjalta tiettyjä sanoja ja termejä, jotka sittemmin on luokiteltu eri ryhmiin ja sen jälkeen vertaillen

analysoitu. Tutkimuksen tutkimusmateriaali on rajattu, mutta laaja. Aineiston muodostaa kaikkien Suomen ammattikorkeakoulujen julkiset Internet-sivut, niiltä haetut opinto-oppaat, opetussuunnitelmat ja opintojaksokuvaukset. Tutkimus pohjautuu julkistettuun dokumentaatioon, joka on julkisesti saatavilla ja kaikissa ammattikorkeakouluissa vertailukelpoisessa määrin samankaltaista. Tutkimuksen kohteena olevan materiaalin sisältö on riittävän homogeenistä ja yhteneväistä tarkoitusta varten laadittua, jotta sen vertailu on mahdollista. Valittu tutkimusmenetelmä antaa parhaan mahdollisuuden tutkia kaikki tutkimuksen kohderyhmään kuuluvat korkeakoulut samasta lähtökohdasta ja yhtä kattavasti tutkimukseen käytettävissä olevilla resursseilla.

1.4 Tutkimuksen tietoperusta

Tietoperustana tässä opinnäytetyössä kestävän kehityksen määritelmän osalta käytetään kestävän kehityksen peruskirjaa (WCED 1987) sekä siitä myöhemmin ja-lostettuja määritelmiä (Åhlberg 2006, 29). Kestävän kehityksen periaatteiden ilmenemisestä liiketaloudessa on käytetty korkeakouluopetuksessakin oppikirjoina käytettyjä teoksia: Tarja Ketolan (2005) kirjoittama Vastuullinen liiketoiminta – sanoista teoiksi, Liisa Rohwederin (2004) kirjoittama Yritysvastuu – kestävä kehitys organisaatiotasolla ja Tuula Pohjolan (2003) Johda ympäristöasioita tehokkaasti. Kansainvälistä, viimeaikaista näkemystä kestävästä kehityksestä yritystoiminnassa on haettu pääasiassa teoksista The Sustainable MBA (Weybrecht 2010) ja Earth, Inc. (Unruh 2010). Lisäksi tietolähteinä ovat olleet opetus- ja kulttuuri-ministeriön julkaisemissa oppaissa ja strategioissa olevat asiantuntija-artikkelit ja alan kansainväliset tieteelliset artikkelit.

Kestävän kehityksen opetuksen nykytilaa, tavoitteita ja keinoja käsittävä tieto on saatu pääasiassa opetusministeriön julkaisusta Korkeakouluopetus kestäväksi – opas YK:n kestävä kehitys edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten, jonka ovat toimittaneet Taina Kaivola ja Liisa Rohweder. Myös Sudenet-verkostohankkeen loppuraportti (SUDENET 2007) ja artikkeli: Kestävä kehitys ammattikorkeakouluissa – kehittämisen ja mittaamisen indikaattorit (Virtanen,

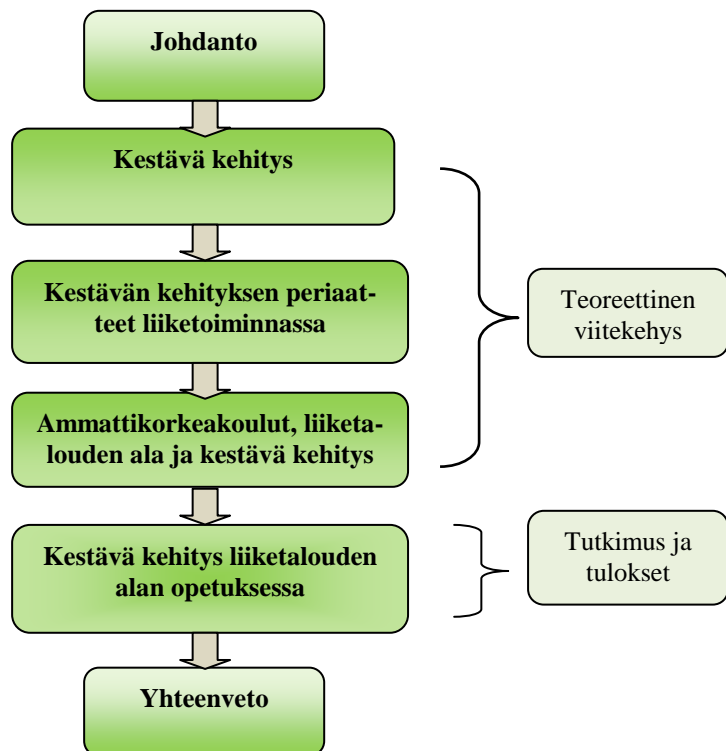
Rohweder & Sinkko 2008) ovat olleet tietopohjana Suomen ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen opetuksen tilanteesta. Orientoitumista tutkimusaiheeseen on auttanut tutkijan oma esiymmärrys, jonka hän on saanut suorittaessaan liiketalouden alan koulutusohjelman vaihtoehtoisissa ammattiopinnoissa vastuullisen liiketoiminnan opintokokonaisuuden, 10 opintopistettä, vuonna 2010 Lahden ammattikorkeakoulussa.

1.5 Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyön johdannossa kerrotaan tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat sekä tutkimuksen rajaus. Johdannossa esitellään lyhyesti myös tutkimuksen tietoperusta ja käytetty tutkimusmenetelmä.

Teoriaosa jakaantuu kolmeen päälukuun. Ensimmäisessä niistä kerrotaan mitä kestävä kehitys on ja miten se voidaan määritellä. Toinen teoriaosan pääluku käsittelee kestävän kehityksen mukaista liiketoimintaa ja samassa yhteydessä määrittellään työssä käytettyjen vastuullisen liiketoiminnan käsitteiden sisältö. Teoriaosan viimeinen pääluku käsittelee ammattikorkeakouluja, niille asetettuja kestävän kehityksen edistämistavoitteita ja liiketalouden alan tutkintoja ja kestävän kehityksen roolia liiketalouden opinnoissa.

Empiirisessä osassa kuvaillaan tehty tutkimus ja esitellään tutkimuksen tulokset. Lisäksi samassa pääluvussa pohditaan tulosten merkitystä. Empiriaosuus päättyy tutkimuksen arviointiin ja pohdintaan kestävän kehityksen tulevaisuutta. Opinnäytetyön rakenne on havainnollistettu kuviossa 1.

KUVIO 1. Opinnäytetyön rakenne.

Opinnäytetyön viimeinen luku on koko tutkimuksen yhteenveto ja samalla arvioidaan tutkimuksen hyödyntämismahdollisuuksia. Yhteenveto päättyy ehdotuksiin jatkotutkimusaiheista.

2 KESTÄVÄ KEHITYS

Kestävä kehitys ja ihmisen toiminnan vastuullisuus ovat olleet viime vuosikymmeninä esillä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Teollistumisen ja kulutusmarkkinoiden voimakkaan kasvun aikoina 1900-luvun alusta 70-luvulle asti, ei nousevan hyvinvoinnin huumassa yleisesti ajateltu ihmisten toiminnan seurauksia luonnolle, ympäristölle ja tulevaisuuden edellytyksille. (Ketola 2005, 16.)

Vasta 70-luvulla alettiin tiedostaa luonnonvarojen rajallisuus ja ihmisen toiminnan vaikutus ekosysteemin. Syntyi vihreä liike ja vuonna 1972 julkaistiin Rooman klubin tulevaisuudentutkijoiden laatima teos Kasvun rajat, jossa esitettiin ensi kerran arvioita uusiutumattomien luonnonvarojen riittävydestä, merien ja ilmaston kestäkyvystä ihmisen toiminnan jatkuessa välinpitämättömänä ympäristöä kohtaan. (Niiniluoto 2006, 11.)

2.1 Kestävän kehityksen määritelmä

Kestävän kehityksen (sustainable development) määritteli ensimmäisen kerran YK:n maailmankomission raportti Yhteinen tulevaisuutemme (WCED 1987), jota myös kutsutaan kestävän kehityksen peruskirjaksi. Sen mukaan ”*kestävä kehitys mahdollistaa nykyhetken tarpeiden tyydyttämisen viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.*”(Niiniluoto 2006, 11; WCED 1987.)

Vaikka kestävä kehityksessä nähtiin jo tuolloin ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen ulottuvuus, kestävällä kehityksellä pääasiassa tarkoitettiin luonnonvarojen ja resurssien riittävyyttä ja säilyttämistä maapallon kaikissa osissa tasa-arvoisesti kaikille ihmisille ja tuleville sukupolville (Pohjola 2003, 15). Nykyisin kestävä kehitys ymmärretään laajemmin ja siihen liitetään ympäristönäkökulmien lisäksi vahvemmin myös taloudellinen ja sosiaalinen ulottuvuus (Åhlberg 2006, 29; Rohweder 2004b, 11).

Yksiselitteistä määritelmää kestäväälle kehitykselle ei löydy. Määritelmää tulkitaan ja sen sisällön osia painotetaan eri tavoin eri yhteyksissä. On todettu, että kestävä kehityksen määritelmä on tarkoituksella joustava, jotta se mahdollistaa eri tarkoituksia ja tulevaisuutta varten tarvittavat painotukset ja tarkennukset. (Jäppinen 2006,14.)

Jo vuonna 1992 löytyi maailmassa yli sata erilaista määritelmää englanninkieliselle termille ”sustainable development”, ja sen ajan jälkeen käsitettä on muunneltu vielä taajemmin (Banerjee 2007, 67). Professori Åhlberg (2006,29) on kirjoittanut oman pohdintansa tuloksena seuraavan määritelmän: ” *Kestävä kehitys on paikallista, alueellista ja maailmanlaajuista ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti eheyttävää muutosta, jonka tavoitteena on nykyisten ja tulevien sukupolvien todellisten tarpeiden optimaalinen tyydyttäminen ja siinä mielessä hyvä elämä.*” Tässä määritelmässä on yhdistetty jo maailmankomission kestävä kehityksen peruskirjassa (WCED 1987) mainitut luonnon, ihmisten tasa-arvoisuuden ja taloudellisen toiminnan näkökulmat, jotka yhdessä muodostavat kolme toisiinsa eri tavoin kytköksissä olevaa ulottuvuutta (Rohweder 2004, 16; Pohjola 2003, 15).

Kestävä kehityksen osa-alueet on koottu alla olevaan taulukkoon selventämään kestävä kehityksen kolmikantaisuutta.

TAULUKKO 1. Kestävä kehityksen osa-alueet ja pääteemat

Ekologinen ulottuvuus	Sosiaalinen ulottuvuus	Taloudellinen ulottuvuus
Ilmastonmuutos	Väestönkasvu	Köyhyys
Vesien saastuminen	Ihmisoikeudet	Toimeentulon edellytysten puute
Ilman saastuminen	Kulttuurien katoaminen	Pääoman keskittyminen
Lajien väheneminen	Lukutaidottomuus	Taloudellinen kasvu
Luonnonvarojen loppuminen	Rikollisuus	Energiapolitiikka
Aavikoituminen		

Taulukossa on nähtävissä kunkin kestävä kehityksen osa-alueen pääteemoja. Kukin teema on joko syy tai seuraus yhden tai useamman toisen osa-alueen tee-

masta, joten tällä taulukolla havainnollistetaan kestävä kehityksen osa-alueiden keskinäiset riippuvuussuhteet.

2.1.1 Ekologinen ulottuvuus

Kestävä kehitys on ihmisen toiminnan suhteuttamista luonnon kantokykyyn ja sen rajallisuuteen. Ekologisella ulottuvuudella tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan ympäristöongelmien ehkäisemistä ja jo luonnolle tai ekosysteemille aiheutuneiden vahinkojen mahdollista korjaamista. Uusiutumattomien luonnonvarjojen riittävyyden varjeleminen, ekosysteemien ja luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen, puhtaan ilman ja veden saatavuuden turvaaminen vastaisuudessakin ovat lähtökohtia ympäristönsuojelulle, jolla pyritään ratkaisemaan todettuja ympäristöongelmia sekä ennakoidaan ja ehkäisemään tulevia ongelmia. Tavoitteena on ilmaston, maaperän, vesien säilyttäminen sellaisena, että ekosysteemit kaikkine lajeineen voivat säilyä ja kehittyä niin, että myös tulevilla sukupolvilla on mahdollista elää maapallolla hyvää elämää. (Pohjola 2003,16; Rohweder 2004b, 15.)

2.1.2 Sosiaalinen ulottuvuus

Kestävä kehityksen sosiaalinen näkökulma tarkoittaa pohjimmiltaan ihmisoikeuksien toteutumista. Tavoitteena ovat oikeudenmukaiset ja turvalliset elinolot yhteiskunnissa eri kulttuureiden omilla ehdoilla. Koulutuksella ja tiedon lisäämisellä pyritään vaikuttamaan syntyvyyteen, terveyteen ja työoloihin. Ihmisten hyvinvoinnin ja koulutuksen lisääminen lisää yksilöiden mahdollisuuksia ymmärtää ympäristöongelmia ja vaikuttaa siten omalla toiminnallaan niiden syntyä vähentävästi. (Ketola 2005, 40.)

Sosiaalisen kestävä kehitykseen kuuluu myös pyrkiä takaamaan kaikille ihmisille yhtäläiset mahdollisuudet riittävään toimentuloon ja yhtäläiset itsemääräämisoikeudet sukupuolesta tai kulttuurista riippumatta.

2.1.3 Taloudellinen ulottuvuus

Kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet ovat monella tapaa yhteydessä toisiinsa. Taloudellinen kasvu yhteiskunnassa mahdollistaa koulutuksen järjestämistä, vesi- ja viemäriverkostojen rakentamista ja kunnostamista, terveydenhuollon parantamista. Kestävän kehityksen mukainen taloudellinen vastuu ymmärrettiin aikanaan, että kestävän kehityksen tavoitteisiin päästään vain talouskasvun avulla. Yritykset halusivat ymmärtää kestävän kasvun toiminnaksi, jossa taloudelliseen kasvuun pyritään toimintatavoista välittämättä, kunhan voitoista ohjataan pieni osa ympäristösuojelullisiin tai sosiaalisiin tarkoituksiin. Ajatuksen tarkoituksena oli maksamalla suorittaa kestävän kehityksen mukaiset velvoitteet. Taloudellisella kasvulla on kahdet kasvot kestävässä kehityksessä – se mahdollistaa kestävän kehityksen mukaisen toiminnan toteuttamisen ja kehittämisen, mutta myös rajoittamattoman taloudellisen kasvun seuraukset lisäävät niitä ongelmia, joita kestävä kehitys yrittää hillitä. (Rohweder 2004b, 31; Ketola 2005, 12.)

2.2 Kestävä kehitys ja globalisaatio

Kuten aiemmin on todettu, kestävä kehitys on monimuotoista, kaikki osa-alueet ja tulevaisuus huomioonottavaa ihmisen toimintaa. Ympäristö- ja luonnonsuojelun, sosiaalisten näkökulmien ja taloudellisen ulottuvuuden lisäksi kestävässä kehitykseen sisältyy alueellinen dimensio. Kestävän kehityksen mukaisella paikallisella toiminnalla on alueellisuuden lisäksi globaalit vaikutukset. (Rohweder 2004b, 16.)

Maailmanpolitiikan mahdollistama globalisaatio tarkoittaa tiedon, ihmisten, rahan ja yritysten vapaan liikkuvuuden lisääntymistä. Globalisaation ihmiskunnalle tuottamiin hyötyihin kuuluu ihmisoikeus- ja demokratiavaatimusten leviäminen kaikkiin maailman kolkkiin. Globalisaation tavoitteisiin luetaan taloudellisen ja sosiaalisen tasa-arvon levittäminen maailmassa. (Rohweder 2004b, 27–28.)

Yhteisen hyvän tuottamisen ohella globalisaatiolla on negatiivisia vaikutuksia. Vapaa, lisääntyvä liikkuvuus kuljettaa mukanaan myös rikollisuutta. Ihmisoikeus-

ja ympäristörikkokset leviävät. Valtaa siirtyy monikansallisille yhtiöille ja paikalliset kulttuurit katoavat. Globalisaation aiheuttama suurin ympäristöhaitta on lisääntyneestä liikenteestä syntyvät päästöt. (Pohjola 2003, 214–215.)

Yritykset siirtävän tuotantoa ja investointeja maihin, joissa liiketoimintamahdollisuudet nähdään parhaiksi. Usein kannattavuuden syynä on se, että kohdemaan lainsäädäntö on vähäistä tai olemattomasti valvottua, joten yritysten ympäristö- ja sosiaalisen vastuun kulut jäävät edullisten työvoimakustannusten lisäksi vähäisiksi ja näin voitto maksimoituu. Globalisaatiossa on myös kestävän kehityksen mahdollisuus, silloin kun vastuulliset yritykset aidosti noudattavat kestävän kehityksen mukaisia periaatteita kohdemaissaan. Tieto, taito ja hyvät käytännöt kestävästä kehityksestä leviävät maissa, joissa globalisaation edesauttama kestävä taloudellinen kasvu on alkamassa. Tämä on globalisaation suuri kestävän kehityksen haaste ja mahdollisuus. (Ketola 2005, 28; Rohweder 2004b, 27–28.)

2.3 Kestävän kehityksen periaatteista

Kansainvälinen voittoatavoittelematon ympäristöjärjestö The Natural Step on viidenkymmenen tiedemiehen yhteistyönä päätyneenä neljään perusehtoon, jotka määrittelevät globaalin kestävän kehityksen mukaisen toiminnan. Ne ovat:

- Uusiutumattomien luonnonvarojen käytön järjestelmällinen kasvattaminen on lopetettava. Tämä tarkoittaa painopisteen siirtämistä pois esimerkiksi fossiilisista polttoaineista energian lähteenä.
- Yhteiskunnan tuottamien tavaroiden, materiaalien ja yhdisteiden järjestelmällinen kasvu ja kehittäminen on lopetettava. Tämä tarkoittaa, että tavaroita ja hyödykkeitä ei tule valmistaa enemmän kuin todellinen tarve on tai biologisesti ehtii samaan aikaan hajota. Tämä tarkoittaa myös ympäristölle haitallisten yhdisteiden valmistuksen vähentämistä ja siirtymistä biohajoaviin tai uudelleen hyödynnettäviin aineisiin ja materiaaleihin.

- Järjestelmällinen luonnon mekaaninen tuhoaminen on lopetettava. Tällä tarkoitetaan luonnon monimuotoisuuden tuhoamista, josta esimerkkeinä sademetsien hakkuut, ryöstökalastus, eläin- ja kasvilajien hyödyntäminen sukupuuttoon asti.
- Ihmisillä tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet tyydyttää perustarpeensa ja kaikilla ihmisillä tulee olla tasa-arvoiset ihmisoikeudet. (The Natural Step 2011.)

Vaikka mainitut periaatteet tarkentavat kestävään kehitykseen tähtääviä toimia, Banerjeen (2007, 71) mukaan jää kuitenkin avoimeksi miten järjestelmällinen kasvu tässä yhteydessä määritellään. Unruh (2010, ix-x) kirjoittaa meillä olevan jo valmiina malli siitä, miten kestävä kehityksen mukainen järjestelmä toimii. Maan biosfääri on toiminut jo vuosituhansia kestävästi. Miljoonien vuosien aikana Maan biosfääri on kehittynyt järjestelmäksi, joka toimii kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Unruh on soveltanut biosfäärin toimintamallia liiketoiminnan kestävä kehityksen periaatteiksi, joita kuvataan tarkemmin luvussa 3.3.

Biosfääri eli maapallon elämän kehä ekosysteemeineen on hyvän elämän edellytys. Ihminen on aiheuttanut ja koko ajan aiheuttaa vakavia muutoksia biosfääriin, vaikka riippuvaisuutemme biosfäärin hapestasta, vedestä ja uusiutuvista luonnonvaroista on tiedossa. (Åhlberg 2006, 27–28.)

Olemme tottuneet hyödyntämään ympäristöä ja luonnon resursseja surutta, luottaen, että teknologian kehitys ja yhteiskunta lopulta huolehtii ja korjaa ihmisen tekemät vauriot. Kuitenkin olemme pisteessä, jossa on opittava ottamisen sijaan myös antamaan takaisin – siihen tarvitsemme yksilöiden, yritysten ja yhteiskuntien kestävä toimintaa. Tiedämme miten ottaa, mutta emme halua tai ehkä emme tiedä miten korvata sen, minkä olemme ottaneet. (Kao 2010, 1-2.)

2.4 Kestävä kehitys tieteen näkökulmasta

Kestävä kehitys on tieteen kenttä, joka yhdistää tieteelliseen tietoon sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia elementtejä (Filho 2009, 319). Tietoperustana kestäväälle kehitykselle on monitieteellinen tutkimus- ja kehitystyö. Ympäristötutkimus, joka käyttää perinteisten tieteenalojen lisäksi monitieteellisiä lähestymistapoja tutkittaessa ihmisen toiminnan vaikutusta ympäristöön, on osa kestäväen kehityksen muokkaisesta ympäristösuunnittelua ja -johtamisesta. Ympäristöpoliittisia päätöksiä ja strategioita ei kuitenkaan tehdä ainoastaan biotieteellisten tutkimusten tuottaman tiedon pohjalta, vaan päätöksiin liittyy olennaisesti arvopohjainen valinta. Ympäristöetiikka, jossa pohditaan ympäristön itseisarvon sekä ympäristön välinearvon merkitystä, on osa kestäväen kehityksen periaatteiden sisäistämistä. (Niiniluoto 2006, 11.)

Åhlberg (2006, 29–30) mukaan kestävä kehitys on arvo, kuten on esimerkiksi totuus tai hyvyys. Arvot, kestävä kehitys tai mikä tahansa muu arvo, eivät ole tieteille ulkopuolisia. Tieteille kuuluu arvojen perustelu ja jatkuva koettelu, sivistys- ja kasvatustehtävän ohella. Lisäksi tutkijoilla ja opettajilla on ”*oikeus nauttia arvoista ja toisaalta velvollisuus puolustaa jatkuvan kriittisen koettelun kestäviä arvoja, kuten kestävä kehitys*” (Åhlberg 2006, 32).

Tiedeyhteisöillä, korkeakouluilla ja yliopistoilla on suuri merkitys kestäväen kehityksen mukaisen toiminnan tutkimuksessa ja kehittämistyössä. Vaikka kestäväen kehityksen periaatteita edistävät kansainväliset sekä kansalliset asiakirjat ja sitoumukset toimeenpannaan poliittisten päätösten kautta valtioiden yhteistyöelimiissä, pohjaksi tarvitaan kriittisesti koeteltua, tutkittua tietoa luonnon, yhteiskuntien ja maailmantalouden tilasta. Yliopistot ja korkeakoulut ovat aina olleet suuressa roolissa suurissa yhteiskunnan muutostilanteissa tuottaen tietoa ja kehittäen kriittistä ajattelua yhteisen hyvän eteen. Tämän hetkinen luonnon tila ja yhteiskunnallinen, kestävyyttä hakeva halu muutokseen, edellyttävät yliopistoilta ja korkeakouluilta työtä yhteiskunnan kehittämiseen kohti kestävää tulevaisuutta. (Waas & Verbist 2011, 1.)

3 KESTÄVÄN KEHITYKSEN PERIAATTEET LIKETOIMINNASSA

Mitä kestävän kehityksen mukainen liiketoiminta tarkoittaa yritykselle voidaan kiteyttää esimerkiksi näin: Yrityksille kestävä kehitys tarkoittaa strategioiden ja toimintatapojen valitsemista niin, että ne palvelevat yrityksen ja sen sidosryhmien määrittelemiä tavoitteita ja tarpeita tänään, kuitenkin niin, että yrityksen toiminta suojelee, säilyttää ja kehittää ihmisyyden periaatteita ja luonnonvarojen tulevaisuuden tarpeita varten. (IISD 1992.)

3.1 Vastuullinen liiketoiminta

Kestävän kehityksen mukainen liiketoiminta ottaa huomioon kaikki kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta; ympäristön, talouden ja ihmiset, Kestävän kehityksen periaatteita noudattava yritystoiminta on vastuullista liiketoimintaa. Suomessa taloudellinen ja sosiaalinen vastuu hoidetaan yrityksissä hyvin. Demokraattisena oikeusvaltiona Suomessa noudatetaan lakeja ja yhteisesti sovittuja hyviä hallintotapoja pääsääntöisesti erinomaisesti. Lakien noudattaminen on yrityksen velvollisuus, joten lakeja noudattamalla ei voida puhua kestävän kehityksen periaatteiden edistämisestä yrityksen toiminnassa, vaikka lakien noudattaminen on osa yhteiskunnallista vastuullisuutta. Laajempaa ympäristövastuuta on kuitenkin perinteisesti pidetty suurten teollisuusyrityksen huolena, koska on katsottu, että vastuu ympäristöstä kuuluu niille, joiden toiminta aiheuttaa eniten haittaa ympäristölle. Ympäristöasioiden ottaminen mukaan yrityksen toiminnan suunnitteluun ja johtamisen yrityksen koosta tai toimialasta riippumatta, on edellytyksenä sille, että voidaan puhua vastuullisesta liiketoiminnasta. (Pohjola 2003, 23.)

Tässä opinnäytetyössä käytetty termi vastuullinen liiketoiminta tarkoittaa samaa kuin kestävän kehityksen periaatteita noudattava yritystoiminta. Tässä yhteydessä vastuullinen liiketoiminta käsittää samat kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta: taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen ulottuvuus. Kestävän kehityksen mukaisen liiketoiminnan osa-alueiden käsitteitä on paljon ja samoilla termeillä voi olla eri yhteyksissä eri merkityksiä. Yrityksen yhteiskuntavastuun (Corporate Social Responsibility, CSR) on katsottu sisältävän yrityksen yhteiskunnallisen, sosiaali-

sen vastuun ja yrityksen ympäristövastuun ollessa erillisenä (Ketola 2005,13). Tässä opinnäytetyössä yrityksen yhteiskuntavastuu, CSR, katsotaan kattavan kaikki vastuullisen liiketoiminnan kolme osa-aluetta. Yhteiskuntavastuu sisältää yrityksen avoimen vuorovaikutussuhteen sidosryhmiin (Könnölä & Rinne 2001, 18). Koska luonto voidaan lukea yrityksen sidosryhmäksi (Stubbs & Cocklin 2008, 215; Ketola 2005, 27), on perusteltua pitää ympäristövastuuta olennaisena osana yrityksen yhteiskuntavastuuta. Laajaan sidosryhmäkäsitteeseen luetaan luonto- ympäristön lisäksi tulevat sukupolvet (Könnölä & Rinne 2001, 20).

Tässä opinnäytetyössä käytettyä käsittehierarkiaa kuvataan kuviossa 2.

KUVIO 2. Vastuullisen liiketoiminnan kokonaisuus (esim. Pohjola 2003, 17; Teollisuus ja Työnantajat 2001, 8).

Tämän opinnäytetyön käsittehierarkian mukaan yrityksen vastuullinen liiketoiminta ottaa huomioon kestävän kehityksen kolme osa-aluetta yrityksen koosta, toimialasta tai toimintakulttuurista riippumatta.

Yrityksen yhteiskuntavastuu sisältää taloudellisen vastuun osa-alueen. Yrityksen tulee olla taloudellisesti kannattava, voidakseen hoitaa velvoitteensa sisäisiin ja

ulkoisiin sidosryhmiinsä. Yrityksen taloudellinen menestys on osa yrityksen yhteiskunnallista tulosta. Kestävän kehityksen mukaisen liiketoiminnan tuloksellisuuden mittaamiseen on kehitetty kolmoistilinpäätös-konsepti (triple bottom line). Kolmoistilinpäätöksessä taloudellisten tunnuslukujen rinnalla esitetään yrityksen ympäristötoiminnan ja sosiaalisen vastuun tulokset. (Rohweder 2004b, 98; Könölä ym. 2001, 20.)

3.2 Yrityksen vaikuttimet vastuullisuuteen

Syyt, miksi yritykset ovat ottaneet tai miksi yritysten pitäisi ottaa kestävän kehityksen periaatteet mukaan toimintaa, strategiaan ja arvoihin, ovat moninaiset. Useimmiten yritysten vaikuttimet ovat liiketoimintalähtöisiä eli kannattavuuden parantaminen tai liikevaihdon kasvattaminen. Seuraavassa taulukossa 2 on yleisimmät syyt.

TAULUKKO 2. Syitä kestävän kehityksen mukaiseen liiketoimintaan (mukailtu Weybrecht 2010, 22; Goodall 2009, 3-4).

SYYT KESTÄVÄN KEHITYKSEN STRATEGIOILLE YRITYKSISSÄ
• Kulujen vähentäminen
• Raaka-aineiden ja materiaalien saatavuuden turvaaminen
• Lakien noudattaminen ja standardien käyttö
• Imago ja maine
• Halu erottua markkinoilla
• Kestävän kehityksen luomat uudet liiketoimintamahdollisuudet

Nämä taulukossa lyhyesti mainitut liiketoimintalähtöiset syyt on avattu seuraavissa alaluvuissa.

3.2.1 Yrityksen kulujen hallinta

Kaikilla yrityksillä on tarve hallita kulujaan ja parantaa kannattavuuttaan. Energia-tehokkaiden laitteiden ja tuotantomenetelmien käyttö, materiaalien ja raaka-aineiden uusiokäyttö sekä resursseja säästävä, tehokas hyödyntäminen vähentävät liiketoiminnan tuotantokuluja. Järkevät valinnat raaka-aineissa, ja tuotantoprosessien kehittäminen vaikuttavat syntyvän jätteen määrään ja laatuun, joten jätteiden käsittelykulut vähenevät. (Weybrecht 2010, 21–22.)

Investoinneissa ympäristönsuojelun lain minimirajan ylittävään tasoon yritys ennakoi todennäköisen ympäristölainsäädännön kiristymisen ja muiden ohjausmekanismien lisääntymisen. Näin yritys säilyttää toiminnan laadun olosuhteiden muuttuessa kilpailijoita paremmin. Panostamalla vähemmän luontorasittavien tuotteiden ja pakkausmateriaalien tuotekehitykseen yritys voi päästä edelläkävijän asemaan ympäristötietoisien markkinan kasvaessa. (Rohweder 2004b, 82–83.)

3.2.2 Raaka-aineiden ja materiaalien saatavuuden turvaaminen

Kestävän kehityksen mukaisen liiketoiminnan yksi perusperiaate on materiaalien ja raaka-aineiden kestävä käyttö. Yritykset ennakoivat tuotannolle ja toiminnalle välttämättömien resurssien saatavuuden pitkällä aikavälillä. Kestävän kehityksen periaatteiden mukaan vaihtoehtoisia raaka-aineita ja materiaaleja on syytä kehittää aktiivisesti. Tavoitteena on vähentää ja luopua ehtyvistä tai ympäristölle ongelmallisista raaka-aineista ja energialähteistä, joiden saatavuus sekä hinta ovat riski yritystoiminnalle tulevaisuudessa. Tutkimus- ja kehitystyöhön panostaminen on olennaisessa asemassa kehitettäessä tuotteita ja tuotantoprosesseja, joiden raaka-aineet ja käyttöenergia ovat saatavuudeltaan ja hankinnaltaan kestäviä. (Weybrecht 2010, 22.)

Toinen näkökulma materiaalivirtojen kestäväan hallintaan on koko toimitusketjun tarkastelu vastuullisuuden kannalta. Todennäköisimmin yrityksen liiketoiminnan turvaavien resurssien saatavuus ja laatu ylläpidetään solmimalla sopimuksia ja

kumppanuuksia yritysten ja yhteistyötahojen kanssa, jotka puolestaan toimivat kestävästi. (Goodall 2009, 10–11.)

3.2.3 Lainsäädäntö ja muut ohjausmekanismit

Suomen kansallinen lainsäädäntö ja EU-asetukset, jotka koskevat keskeisiä ekologisia, taloudellisia ja sosiaalisia vastuita, kattavat pääosin minimissään kaikki kestäväan kehitykseen liittyvät kansainväliset sopimukset ja linjaukset (Rohweder 2004b, 83).

Suomessa ja muissa pohjoismaissa lainsäädäntö vaatii yrityksiltä hyvin pitkälle menevää vastuullisuutta verrattuna muun maailman tilanteeseen. Lainmukaisuus on kaikkien yritysten vähimmäisvaatimus ja perusvelvollisuus, eikä silloin voida puhua kestäväan kehityksen periaatteiden edistämisestä yrityksen toiminnassa. Tämä kuitenkin pätee omassa pohjoismaisessa kulttuuriympäristössämme. Maissa, jossa lainsäädäntö on puutteellista tai sen valvonta olematonta, lakien saattaminen kestäväan kehityksen perustavoitteiden tasolle ja niiden noudattamisen valvonta saa aikaan kehitystä parempaan. (Könnölä ym. 2001, 68; Ketola 2005, 153.)

Pakottavan lainsäädännön maailmanlaajuisen tason vaihtelun vuoksi, on luotu kansainvälisiä standardeja ja raportointimalleja todentamaan vertailukelpoisessa määrin yritysten toiminnan laatua ja kehitystä. Yrityksen ympäristövastuun kansainvälisiä standardeja ovat esimerkiksi ISO 14001 ja Euroopan Unionin Eco-management and Audit Scheme (EMAS). Nämä ympäristöjärjestelmät edellyttävät yritykseltä ympäristöasioiden tiettyä tasoa ja jatkuvaa kehittämistä standardin edellyttämillä osa-alueilla. Standardien merkitys yritykselle on oman laatutyön lisäksi sidosryhmien luottamuksen hakeminen. (Ketola 2005, 154–155.)

Monet yritykset ja yhteisöt pitävät yhteistyön edellytyksenä toimittajilleen tai muille sidosryhmilleen ympäristöstandardia tai muuta luotettavaa näyttöä ympäristöasioiden hoidon tasosta. Kansainväliset ympäristöstandardit ovat arvostettuja, mutta kalliita. Ympäristöasioita voi johtaa ja kehittää laadukkaasti ilman standardin hankintaa, mutta ilman virallista standardia ympäristövastuun uskottava rapor-

tointi on haasteellista. Global Reporting Initiative (GRI) on YK:n ympäristöohjelman UNEPin (United Nations Environmental Programme) alkuun saama kansainvälinen raportointimalli ja – prosessi. GRI on ainoa kansainvälisesti arvostettu raportointiohjeisto, joka yhdistää vastuullisen liiketoiminnan kaikki kolme osaluuetta yhteen hallitusti. Tavoitteena raportoinnissa on tarkkuus, vertailukelpoisuus, uskottavuus ja jatkuva kehitys. GRI ei ole koodisto tai standardi yrityksen toiminnan ohjaukseen tai kehittämiseen, vaan sen tarkoitus on ohjata yrityksen vastuullisuuden raportointia kattavaan ja uskottavaan suuntaan. (Kujala & Kuvaja 2002, 175–176; Ketola 2005, 156.)

3.2.4 Yrityksen imago ja maine

Kestävän kehityksen mukainen toiminta ehkäisee yritysten aiheuttamia ympäristövahinkoja. Ympäristökatastrofien syynä on useimmiten Yrityksen ympäristöurvallinen ja sosiaalisesti vastuullinen toimintaa parantavat yrityksen imagoa ja siten saattavat lisätä yrityksen tuotteiden tai palveluiden kysyntää. Katastrofi, johon yritys on sekaantunut, joko vastuuttomuuttaan tai hyvässä uskossa vastuullisesti toimien, tahraa yrityksen maineen pitkäksi aikaa. Positiivinen, luotettava yrityskuva, sekä vastuullisesti toimivan yrityksen maine houkuttavat asiakkaiden lisäksi työntekijöitä sekä sijoittajia. Mitä enemmän rahoitus- ja sijoitusyhtiöiden riskianalyysihin sisällytetään ympäristö- ja yhteiskunnallisia kriteereitä, sitä enemmän kestävän liiketoiminnan yritykset vakuuttavat myös rahoittajia ja sijoittajia. (Weybrecht 2010, 23–24.)

Valitettavasti mielikuvilla yritetään hyötyä ilman todellista sisältöä. Viherpesu (greenwashing) on yleinen asiakkaita ja muita sidosryhmiä harhaanjohtava ilmiö. Mainostamalla tuotetta, brändiä tai koko yritystä ympäristöystävälliseksi perusteettomasti tai liioitellen, syyllistytään viherpesuun. Esimerkkinä yritys, joka lupaa istuttaa puun jokaista tiettyä ostettua tuotetta kohden. Eleellä luodaan kuva luontoa suojelevasta yrityksestä, vaikka yrityksen tuotteet ja toiminta eivät muuten osoittaisikaan yrityksen vastuuta ympäristöstä ja yhteiskunnasta. (Goodall 2009, 24–25.)

Harhaanjohtavaa mielikuvien synnyttämistä tehdään myös muidenkin kuin ympäristö- ja luontovaikutusten suhteen. Sosiaalisen vastuunkannon perusteetonta korostusta mainonnan avulla tehdään myös. Voidaan siis sanoa, että viherpesu koskee kaikkia vastuullisen liiketoiminnan osa-alueita. (Weybrecht 2010, 218–219.)

Viherpesusta on ympäristölle haittaa monella tapaa. Harhaanjohtava mielikuvien luonti saa asiakkaat uskomaan, että ympäristönäkökulmat on jo huomioitu, eikä tarvetta vaihtoehtoihin tuotteisiin, raaka-aineisiin tai tuotantomenetelmiin ole. Kuluttaja uskoo, että tuote vastaa aidosti kuluttajan omia ympäristöarvoja, eikä markkinoille synny painetta kehittää uusia, ympäristöystävällisempiä vaihtoehtoja. Toinen vaikutus on se, että aidosti kestävän kehityksen periaatteita noudattavat yritykset tuotteineen eivät erotu viherpesun keskellä massasta ja oikeasti ympäristöystävällisten tuotteiden käyttö vähenee. (Davis 1992, 81–82.)

Nykypäivänä yhä useammat kuluttajat suhtautuvat epäluuloisesti ”vihreään” mainontaan. Tiedostavat asiakkaat ovat oppineet etsimään ja arvioimaan tietoja tuotteista ja yrityksistä ostopäätöstä tehdessään. Ympäristömerkit ja standardit auttavat vertailussa ja arvioinnissa, joskin niiden tunteminen ja kriittinen arviointi vaatii opiskelua ja kiinnostusta asiaan. (Goodall 2008, 275; Weybrecht, 2010, 2003–205.)

3.2.5 Yrityksen erottuminen markkinoilla

Yritys, joka toimii kestävän kehityksen periaatteita noudattaen ja valmistaa tai myy ekologisia tuotteita vastaa ympäristötietoisten, sosiaalista vastuuta kantavien kuluttajien tarpeisiin. Eettisten kuluttajien määrä kasvaa, ja odotukset tuotteita ja palveluita kohtaan samoin. Erottumalla selvästi ja luotettavasti vastuulliseksi yritykseksi, yritys houkuttelee samoin arvoin toimivia ja ajattelevia asiakkaita ja yhteistyökumppaneita. (Weybrecht 2010, 23–24.)

3.2.6 Uudet liiketoimintamahdollisuudet

Kestävän kehityksen mukainen lisääntyvä vastuullinen kuluttaminen on avannut markkinoita uudella, kestävällä ja puhtaammalla tavalla tuotetuille tuotteille. Vastuullinen, kestävä kulutus on usein mielletty yritystoiminnan rajoitteeksi. Tosiasiassa uudenlaiset materiaalit, jätteiden käsittely, materiaalien uusiokäyttö ja uudet, vaihtoehtoiset energiamuodot tarjoavat rajattomat liiketoimintamahdollisuudet innovatiivisille yrityksille, jotka toimivat kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. (BSR 2010, 4-6; Unruh 2010, 167.)

Samalla kun kestävä kehitys luo uusia liiketoimintamahdollisuuksia olemassa oleville yrityksille, se luo kokonaan uusia yrityksiä. Innovatiivisilla, eettisen toiminta-ajatuksen yrityksillä on mahdollisuus menestyä kasvavan kysynnän myötä. Tästä esimerkkeinä ovat kotimainen Globe Hope ja italialainen DalaLeo.

3.3 Perusliiketoiminta ympäristön ehdoilla

Lainsäädäntö ja muut ympäristönsuojelumekanismit antavat määräyksiä ja rajoitteita yrityksille mitä ei saa tehdä tai mitä täytyy tehdä, jotta yrityksille määritellyt velvoitteet täyttyvät. Mitä ja miten yritykset sitten voivat toimia tähdätessään vastuulliseen toimintaan, jolla on kestävä tulevaisuus? Gregory Unruh (2010) on koonnut toimintamallin, joka kertoo miten yritys voi sisällyttää kestävä kehityksen mukaisen, ekologisen toiminnan yrityksensä perusliiketoimintaan. Toimintamallin viisi perussääntöä, joita kutsutaan kirjassa Earth Inc. (Unruh 2010, xviii) maapallon elonkehän eli biosfäärin säännöiksi. Tämä siksi, että näillä toimintaperiaatteilla yritetään jäljitellä biosfäärin omaa kestävää toimintaa. Seuraavana on listattu nämä viisi sääntöä, ja jäljempänä kerrottu tarkemmin kunkin säännön pää-tavoite lyhyesti:

- Materiaalien vähentäminen
- Energia-autonomia
- Arvoketju
- Kestävä tuotealusta
- Palvelut ennen tavaraa.

Tuotteiden valmistuksessa käytettävien raaka-aineiden ja materiaalien määrää tulee vähentää. Tällä ei tarkoiteta samaa kuin ekotehokkuus, jossa mahdollisimman pienellä energiamäärällä maksimoidaan raaka-aineesta ja resursseista saatava hyöty. Unruh (2010, 1- 5) tarkoittaa ainesosien, yhdisteiden ja materiaalilajien määrän minimoimista yksinkertaistamalla koostumuksia. Lisäksi tuotteiden valmistuksessa tulee siirtyä yhä enemmän biohajoaviin, kierrätettäviin ja myrkyttämiin materiaaleihin.

Energia-autonomialla tarkoitetaan uusiutuvan energian käyttöä tuotantoprosessissa sekä keskittymistä valmistamaan ja kehittämään tuotteita, joiden käyttöenergiana toimivat uudet, uusiutuvat energiamuodot. Riippuvuus fossiilisista polttoaineista tulee katkaista ja pyrkiä energiamuotoihin, joiden saatavuus, käyttö ja hintapolitiikka ovat kestäviä (Unruh 2010, 31).

Tavaroiden ja materiaalien uudelleen hyödyntäminen tulee maksimoida suunnitelmallisesti. Kierrätys ja uusiokäyttö ovat olennainen osa tuotannon arvokiertoa. Elinkaaren lopussa jäljellä oleva tuote tai sen osat palaavat kokonaisuudessaan tuotantoketjun alkuun hyödynnettäväksi uudelleen tuotantoprosessissa. Tarkoittaa siis, että tuotteessa on arvoa, joka säilyy loppuun asti ja tehtävänsä täytettyään palaa taas uudelleen uutena tuotteena tai tuotteen osana käyttöön. (Unruh 2010, 61–63.)

Kestävällä tuotealustalla tarkoitetaan monikäyttöistä perusalustaa, jolle voidaan luoda erilaisia variaatioita tuotteesta eri tarpeisiin. Tuotteet tulee suunnitella niin, että materiaalit, komponentit ja tuotantometodit sopivat koko tuotantolinjan käyttöön. Tällä tarkoitetaan, että samoja osia ja menetelmiä voidaan käyttää mahdollisimman monen tuotteen valmistuksessa ja ylläpidossa. (Unruh 2010, 91.)

Viimeinen sääntö on palveluiden tuottamisen korostaminen tavaroiden myymisen sijaan. Esimerkkinä on ruohonleikkauspalvelun myynti ennemmin kuin ruohonleikkaukskoneiden myynti. Tavoitteena on, että tuotetut tavarat voidaan hyödyntää mahdollisimman laajalti ja tehokkaasti. (Unruh 2010, 125.)

Tämä viiden säännön mukainen Unruh'n kuvailema yrityksen liiketoimintastrategia vastaa kestävän kehityksen mukaisiin ympäristötavoitteisiin ja samalla ympäristötietoisien, vastuullisen kuluttamisen vaatimuksiin. Vastuullisen kuluttamisen tavoitteena on ostaa vähemmän, myrkytöntä, biohajoavaa, kierrätettävää ja kestävää luotettavasta, vastuullisesta lähteestä (Weybrecht 2010, 353).

3.4 Yritysten arvot

Aiemmin luvussa 2.4 kestävästä kehityksestä käsiteltiin arvona tieteen ja tutkimuksen perustassa. Banerjeen (2007, 23) mukaan vahvaan neoklassiseen talouskäsitteeseen perustuva valtavirtamarkkinatalous pitää yrityksen taloudellisen voiton maksimointia lyhyellä aikavälillä yrityksen päätehtävänä. Neoklassinen talous pitää omistajia tärkeimpänä sidosryhmänä, jonka taloudelliset vaateet on täytettävä muista sidosryhmistä piittaamatta (Stubbs & Cocklin 2007, 209).

Perinteinen neoklassinen yritystoiminta perustuu teknosentriseen ajatteluun, jonka mukaan luonnon resursseja on rajattomasti ja niitä voi vapaasti käyttää. Tämä luulo on osoittautunut vääräksi ja viime vuosikymmenien aikana tietoisuus ympäristön tilasta ja kestävydestä ovat levinneet tietoyhteiskunnan kehittymisen myötä. Teknosentrinen ajattelu on vähentynyt ja yritykset ovat yleisen ympäristöeettisen ilmapiirin muuttumisen myötä, muuttaneet arvojaan ja toimintaansa kestävämpään suuntaan. Tällä hetkellä vallalla on antroposentrinen ympäristöetiikka, joka ihmisen lähtökohdista katsoen pitää ympäristönsuojelua oleellisena osana ihmisen hyvinvoinnin suojelua. (Rohweder 2004b, 46–47.)

Kolmas ympäristöetiikan malli on ekosentrinen ajattelu, joka pitää luontoa ja ihmistä samanarvoisina (Rohweder 2004b, 46). Ekosentrisessä yritystoiminnassa luonto ja ympäristö nähdään yrityksen sidosryhmänä sekä toiminnan suunnittelu ja kannattavuus lasketaan pitkälle aikavälille neoklassisen kvartaaliajattelun sijaan (Stubbs ym. 2007, 214). Ekosentrinen yritystoiminta ei noudata kestävän kehityk-

sen periaatteita siksi, että se olisi tapa lisätä kannattavuutta tai liikevaihtoa, vaan siksi, että kestävä kehitys on arvona oikea tapa toimia (Stubbs ym. 2007, 211).

Ekosentristä ympäristöetiikan näkökulmaa vain harva yritys pystyy nyky-yhteiskunnassa puhtaasti toteuttamaan (Rohweder 2004b, 46). Ekosentrismin arvoja on kuitenkin sekoittunut nykyihmisten arvomaailmaan ja yritykset ovat pehmentäneet neoklassismin mukaisia arvoja kestävämpään suuntaan (Ketola 2005, 62).

Yrityksillä ja organisaatioilla on toiminta-ajatus, joka on perusta sille miksi yritys tai organisaatio on olemassa. Yrityksellä tai organisaatiolla on useimmiten myös suunniteltu strategia, joka sisältää vision halutusta tulevaisuudesta. Yrityksen arvot näkyvät ja toteutuvat yrityksen visiossa ja toimintastrategiassa. (Kujala & Kuvaja 2002, 161–162.)

Yritysten arvot ovat yleensä yrityksen johdon määrittelemiä (Könnölä & Rinne 2001, 25). Yrityksen johto muodostuu yksilöistä, joilla on oma henkilökohtainen arvomaailma. Vaikka yrityksen arvot ovat usein liiketoimintalähtöisiä, niin yksilöiden oma arvomaailma vaikuttaa yrityksen arvojen määrittelyyn ja sisältöön (Elango, Paul, Kundu & Paudel 2010, 552).

Yrityksen arvojen määrittelytyön lisäksi henkilökohtaiset arvot vaikuttavat siihen, miten yrityksen arvoihin sitoudutaan ja toimitaan niiden mukaisesti. On tutkittu, että organisaation arvot muuttavat jossain määrin organisaation yksilöiden omaa arvomaailmaa yrityksen arvojen suuntaiseksi. (Elango ym. 2010, 553.)

Yritysten ja organisaatioiden arvoissa nähdään usein lueteltuna perusarvoja kuten rehellisyys tai oikeudenmukaisuus. Voidaan miettiä, onko jo lainsäädännön itseltään selväksi tekemät arvot todella yrityksen pohdittuja arvoja vai onko yritykselle laadittu arvot vain siksi, että nykyään sidosryhmät sitä odottavat. Toimintaa ohjaavat arvot kuten ympäristön kunnioittaminen, henkilöstön hyvinvoinnista huolehtiminen tai asiantuntijuuden kehittäminen, kuvaavat toimintaa enemmän ja

antavat sidosryhmille mahdollisuuden odottaa ja seurata arvojen mukaista toimintaa yritykseltä. (Kujala ym 2002, 162–163.)

Arvojen muutos lähtee yksilöistä ja yksilöiden arvomaailmaan vaikuttaa kulttuuri, kasvatus ja koko elämäkokemus (Könnölä ym. 2001, 35). Korkeakouluopetuksen tehtävä on kehittää kriittisen ajattelun taitoja, arvojen muodostusta ja tietoisuutta oman tieteenalan sijoittumisesta laajempaan kokonaisuuteen (Anderberg, Nordén & Hansson 2008, 374). Yritysten arvot muuttuvat yhteiskunnan arvojen muuttuessa ja yhteiskunta olemme me, ihmiset.

4 AMMATTIKORKEAKOULUT JA KESTÄVÄ KEHITYS

Ammattikorkeakoulut ovat korkeakouluja, jotka yhdessä yliopistojen kanssa muodostavat korkeakoululaitoksen (AmkL 351/2003 1. § 2.). Suomessa on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon alla 25 ammattikorkeakoulua, joista suurin osa on monialaisia eli ammattikorkeakoulussa on monen eri koulutusalan koulutusohjelmia. Ammattikorkeakouluissa voi suorittaa kahdeksan eri alan ammattikorkeakoulututkinnon. Asetuksessa ammattikorkeakouluista (352/2003) koulutusalat ovat:

- humanistinen ja kasvatusala
- kulttuuriala
- yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala
- luonnontieteiden ala
- tekniikan ja liikenteen ala
- luonnonvara- ja ympäristöala
- sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
- matkailu-, ravitsemus- ja talousala

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla olevien 25 ammattikorkeakoulun lisäksi Ahvenanmaalla on maakuntahallinnon alainen ammattikorkeakoulu, Högskolan på Åland, ja sisäasianministeriön alainen Poliisiammattikorkeakoulu Tampereella (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010).

4.1 Ammattikorkeakouluopetuksen yleiset tavoitteet

Kaiken ammattikorkeakoulututkintoon johtavan opetuksen tavoitteena on ammattikorkeakouluista annetun asetuksen 352/2003 mukaan, että opiskelija saa laajat käytännön perustiedot ja – taidot opiskeltavan alan asiantuntijana toimimista varten. Opetuksen tulee myös antaa opiskelijalle edellytykset alansa kehityksen seuraamiseen ja kyvyt olla mukana kehittämässä sitä. Lisäksi opiskelijan tulee saada opetuksesta riittävä kielitaito ja viestinnälliset valmiudet alansa kansainväliseen toimintaan.

Ammattikorkeakoulut noudattavat tavoitteissaan opetusministeriön lakien pohjalta luomaa kansallista tutkintojen viitekehystä (Opetusministeriö 2009). Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry on julkaissut suosituksen kansallisen tutkintojen viitekehysten ja ammattikorkeakoulututkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa. Suosituksen tavoitteena on yhtenäistää osaamistasokuvauksia sekä sitä, miten ammattikorkeakoulut soveltavat niitä opetussuunnitelmissaan, osaamisprofiileissaan ja osaamisen arviointityössä. ARENE on soveltamissuosituksessaan ottanut huomioon kansallisten linjausten lisäksi eurooppalaisen tutkintojen ja osaamisen viitekehysten, EQF (European Commission 2008). Tavoitteena on, että korkeakoulututkinnot olisivat aidosti vertailukelpoisia kaikkialla Euroopan alueella. (ARENE 2010, 2-4.)

Kansallinen tutkintojen viitekehys määrittelee kaikki tutkinnot kahdeksanportaisen vaativuustasoasteikon mukaan. Ammattikorkeakoulututkintojen tuottama osaamistaso on asetettu vaativuusryhmiin 6 ja 7. Näiden vaativuusryhmien osaamistaso on tiivistetysti taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Ammattikorkeakoulututkintojen osaamistasot 6 ja 7 (Opetusministeriö 2009, 85).

Taso 6. Ammattikorkeakoulututkinto ja alempi korkeakoulututkinto
<ul style="list-style-type: none"> • Laaja-alaiset ja edistyneet oman alan tiedot, teorioiden, käsitteiden, menetelmien ja periaatteiden kriittinen ymmärtäminen ja arvioiminen • Ymmärrys ammatillisten tehtäväalueiden ja tieteenalojen kattavuudesta ja rajoista • Edistyneet taidot, jotka osoittavat asioiden hallintaa, kykyä soveltaa ja etsiä luovia ratkaisuja • Kyky johtaa monimutkaisia ammatillisia toimia ja hankkeita • Päätöksentekokyky ennakoimattomissa toimintaympäristöissä • Kyky toimia itsenäisesti asiantuntijatehtävissä • Kyky vastata oman kehittymisensä lisäksi yksittäisten henkilöiden ja ryhmien kehityksestä • Perusedellytykset toimia itsenäisenä yrittäjänä • Valmius jatkuvaan oppimiseen • Riittävä valmius viestiä suullisesti ja kirjallisesti alan sisäisille ja alan ulkopuolisille tahoille • Kyky itsenäiseen kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen
Taso 7. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto ja ylempi korkeakoulututkinto
<ul style="list-style-type: none"> • Laaja-alaiset ja pitkälle erikoistuneet oman alan erityisosaamista vaativat tiedot, • Ymmärrys oman alan sekä eri alojen rajapintoihin liittyvistä kysymyksistä ja taito tarkastella niitä kriittisesti • Kyky ratkaista vaativia ongelmia tutkimus- ja kehitystoiminnassa • Kyky johtaa asioita ja ihmisiä • Kyky toimia itsenäisenä yrittäjänä tai alan vaativissa asiantuntijatehtävissä • Kyky johtaa ja kehittää monimutkaisia, ennakoimattomia ja uusia strategisia lähestymistapoja • Kyky arvioida henkilöiden ja ryhmien toimintaa • Kyky kartuttaa tietoja omasta alastaan ja vastaamaan muiden kehityksestä • Valmius jatkuvaan oppimiseen • Hyvä valmius viestiä suullisesti ja kirjallisesti alan sisäisille ja alan ulkopuolisille tahoille • Kyky vaativaan itsenäiseen kansainväliseen viestintään

Määriteltyjen osaamistasojen lisäksi ammattikorkeakoulujen tutkintojen tavoitteisiin on suositeltu otettavan mukaan tutkintojen yhteiset kompetenssitavoitteet koulutusohjelmakohtaisten kompetenssitavoitteiden lisäksi. Yhteiset kompetenssit antavat perustan ammattikorkeakoulututkinnosta saatavalle osaamiselle ja valmiuksille toimia ja kehittyä työelämässä. ARENEn suosittamat yhteiset kompetenssit alemmille ja ylemmille ammattikorkeakoulututkinnoille jaetaan oppimisen taitoja kehittäviin valmiuksiin, eettiseen osaamiseen, työyhteisöosaamiseen, innovaatio-osaamiseen ja kansainvälistymiseen. Eettisen osaamisen tavoitteisiin on

kirjattu myös kestävän kehityksen periaatteiden soveltamisen taito. (ARENE 2010, 6-8.)

4.2 Ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen tavoitteet

Kaikille ammattikorkeakoulututkinnoille yhteisiksi kompetensseiksi ARENE:n suosituksissa mainitaan kestävän kehityksen soveltamisen taito. ARENE noudattaa tässä suosituksessaan opetusministeriön antamaa kansallista kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa – strategiaa, jossa selvästi määritellään, että kaikilla ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla tulee olla ”*perustiedot ja – taidot ammatissa ja asiantuntijana toimimiseen, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja päätöksentekoon sekä ammatti- ja osaamisalansa seuraamiseen ja tutkimukseen pohjautuvaan kehittämiseen kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.*” (Opetusministeriö 2006, 57.)

Nämä kansalliset kestävän kehityksen tavoitteet ammattikorkeakouluopetukselle lähtevät kansainvälisistä asiakirjoista ja strategioista. Keskeisimpänä on YK:n kestävän kehityksen edistämisen koulutuksessa – vuosikymmenen (DESD 2002) asettamat tavoitteet, joiden toteutumista ohjaavat ja edistävät opetusministeriön ohella kansainväliset ja kansalliset ammattialan järjestöt ja yhteistyöelimet, kuten ARENE ry ja ammattikorkeakoulujen yhteiset kestävän kehityksen hankkeet.

4.3 Liiketalouden alan opetus ammattikorkeakouluissa

Liiketalouden alan ammattikorkeakoulututkinnon tutkintonimike on tradenomi, Bachelor of Business Administration tai tradenom. Liiketalouden alan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tutkintonimike on tradenomi (ylempi AMK), Master of Business Administration tai tradenom (högre YH). (AmkA 352/2003.)

Tradenomin tutkinnon opintojen laajuus on kaikissa Suomen ammattikorkeakouluissa 210 opintopistettä ja tradenomi (ylempi AMK) tutkinnon laajuus 90 opintopistettä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010). Ammattikorkeakoulukohtaiset ku-

vaukset tradenomin ja tradenomin (ylempi AMK) osaamistavoitteista ovat johdettu asetuksen ja suositusten määrittämisestä yleisistä tavoitteista. Yleisten tavoitteiden lisäksi osaamistavoitteisiin on kirjattu koulutusohjelmien suuntautumislinjojen painopistealueita, sekä oppilaitosten itse määrittelemiään vahvuuksia.

Ammattikorkeakoululain (351/2003) 4. luvun pykälän 6. mukaan ammattikorkeakouluilla on opetuksen ja tutkimuksen vapaus. Se tarkoittaa, että ammattikorkeakoulut voivat itsenäisesti päättää opetussuunnitelmien ja opintojaksojen sisällöstä, annettujen säännösten ja määräysten puitteissa. Tämä mahdollistaa ammattikorkeakoulujen omien vahvuuksien tai strategiapainotusten näkymisen koulutusohjelmien opetussuunnitelmissa, kuten esimerkiksi kestävää kehitystä sisältävien opintojaksojen määrä opetussuunnitelmissa.

4.4 Kestävä kehitys ammattikorkeakouluissa

Kestävää kehitystä Suomen ammattikorkeakouluissa on tutkittu ja kehitetty viimeisen vuosikymmenen aikana. Tutkimusta on tehty esimerkiksi kehityshankkeiden yhteydessä, kuten ammattikorkeakoulujen yhteisessä Sudenet- verkostohankkeessa 2004–2006, jota koordinoi Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sudenet-hankkeen tavoitteena oli tukea ammattikorkeakouluja kestävän kehityksen työssä. Hankeryhmä totesi, että ammattikorkeakouluissa koettiin haasteena kestävän kehityksen sisällyttäminen koulutusaloiksi opetussuunnitelmiin, koska yhtenäistä esimerkkiä tai tarkkaa ohjeistusta ei ollut. Yhtenä hankkeen tuloksista luotiin malli, joka suosittelee miten ammattikorkeakoulut voisivat sisällyttää opetussuunnitelmiinsa. (SUDENET 2007,18.)

Sudenet-hankeen luoman mallin mukaan kaikille opiskelijoille tulisi olla yksi pakollinen kestävän kehityksen periaatteita käsittelevä opintojakso ja lisäksi opiskelijoilla tulisi olla mahdollisuus valita syventäviä kestävän kehityksen opintoja oman ammattialan kestävän kehityksen piirteiden ymmärtämiseksi ja kehittämiseksi. Lisäksi alakohtaisissa opinnoissa kestävän kehityksen osa-alueet tulisi sisällyttää ammattiopintoihin soveltuvissa kohdin. Työharjoittelussa tulisi tutustua

harjoittelupaikan kestävän kehityksen mukaisiin käytäntöihin ja arvioida niitä, mahdollisesti myös olla mukana kehittämässä kestävän kehityksen periaatteiden mukaisia toimintatapoja harjoittelun yhteydessä. (SUDENET 2007, 18.)

Sudenet- verkostohanke käynnisti kehitysprosessin, jonka tuloksena julkaistiin kestävän kehityksen kehittämisen ja mittaamisen indikaattorit ammattikorkeakoulujen sisäisen kehittämisen välineeksi. Luoduilla indikaattoreilla pyritään helpottamaan kestävän kehityksen edistymisen mittaamista ammattikorkeakouluissa asetettujen tavoitteiden toteutumisen seurantaan varten. (Virtanen, Rohweder & Sinkko 2008, 5.)

Tavoitteiden toteutumista mittaavia indikaattoreita mallissa on kymmenen, jotka lyhyesti ovat:

- Kestävän kehityksen koulutusta koskevat strategiat ovat lähtökohtana ammattikorkeakoulun toiminnalle
- Kestävä kehitys on arvona ammattikorkeakoulun strategiassa
- Ammattikorkeakoululla on oma kestävän kehityksen strategia, suunnitelma ja nimetty vastuutaho
- Kestävä kehitys on integroitu opetussuunnitelmiin
- Pedagogiset toteutukset tukevat kestävän kehityksen opetusta
- Koulutuksessa käsitellään kestävän kehityksen kaikkia ulottuvuuksia edistämällä tietoa ja taitoa kestävän kehityksen mukaisesta toiminnasta
- Korkeakoulun opettajien kestävän kehityksen osaamistaso
- Ammattikorkeakoulussa osallistutaan alueelliseen tai kansainväliseen kestävän kehityksen tutkimus- ja kehitystoimintaan
- Tutkimus- ja kehityshankkeet evaluoidaan myös kestävän kehityksen näkökulmasta
- Tutkimus- ja kehityshankkeissa toteutuvat avoimuuden ja vuorovaikutuksen tavoitteet. (Virtanen ym. 2008, 6.)

Listan neljäs indikaattori mittaa miten kestävä kehitys on integroitu opetussuunnitelmiin; joko opintojaksojen yhtenä näkökulmana tai omina kestävän kehityksen

opintojaksoina (Virtanen ym. 2008, 9). Tämän indikaattorin tavoite mitata tilannetta ammattikorkeakoulutasolla on vastaava, kuin tämän opinnäytetyön tutkimuksen tavoite on mitata tilannetta liiketalouden alan opetuksessa kaikissa Suomen ammattikorkeakouluissa.

4.5 Kestävän kehityksen korkeakouluopetuksen kansainvälisiä huomioita

Kestävän kehityksen sisällyttämiseen korkeakoulujen opetukseen on ryhdytty muuallakin kuin Suomessa. On huomattu, että YK:n kestävä kehitys edistävän vuosikymmenen 2005–2014 tavoitteiden toteutumista on haasteellista arvioida. Tämä vuoksi opetussuunnitelmien sisältämän kestävän kehityksen mittaamista varten ovat Filho, Lozano ja Peattie (2009, 32) kehittäneet korkeakouluille STAUNCH© -työkalun (Sustainability Tool for Auditing University Curricula in Higher Education).

Tämä työkalu on luotu tarpeeseen mitata korkeakouluopetuksen sisältöä kestävä kehityksen näkökulmasta. STAUNCH© -työkalun tavoite on osoittaa ja arvioida kokonaisvaltaisesti korkeakoulujen opetussuunnitelmissa esiintyvän kestävä kehityksen määrä ja laatu. Kokonaisvaltaisessa arvioinnissa käytetään 36 ennalta asetettua kriteeriä, jotka kattavat kestävä kehityksen ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen ulottuvuuden. Mittaustuloksena saadaan prosenttiluku, joka ilmoittaa korkeakoulun opetussuunnitelmien sisältämän kestävä kehitystä sisältämän moduulien määrän kaikista opintomoduuleista. Lisäksi kriteerien mukaiset kestävä kehityksen teemat luokitellaan kolmeen eri asteeseen, sen mukaan kuinka syvästi kestävä kehityksen asiaa kussakin moduulissa käsitellään. Moduulien määrästä saatava prosenttiluku ja moduulien sisältöasteen arvio yhdistetään laskennallisesti yhdeksi arvoksi, jotka osoittaa kestävä kehityksen määrän korkeakoulun opetussuunnitelmassa. (Filho ym. 2009, 35–37.)

Aiemmat kehittämistyökalut korkeakoulujen kestävä kehityksen työn mittaamiseen ja edistämiseen ovat keskittyneet suurimmalta osin korkeakoulujen kestävä kehityksen mukaiseen toimintaympäristöön ja johtamiseen (Filho ym. 2009, 33).

Vaikka korkeakoulujen kestävän kehityksen mukainen toimintaympäristö on esimerkki ja arvomalli työntekijöille, opiskelijoille ja muille sidosryhmille, korkeakoulujen tärkeä tehtävä tutkia ja kehittää uutta tietoa ja opettaa sitä, kuten James Proctor (2010, 28) huomauttaa: ” *Kestävään kehitykseen kuuluu enemmän kuin olla vihreä*”. Sama asia tulee ilmi tutkimuksessa globaalin kestävän kehityksen opetuksesta korkeakouluissa (Anderberg, Nordén & Hansson 2009, 375), jonka mukaan korkeakoulujen tärkein tehtävä kestävässä kehityksessä on sisällyttää teema opetussuunnitelmiin.

Kuten STAUNCH© pilotoituna Cardiffin yliopistossa vuonna 2008 (Filho ym. 2009) ja kotimainen kestävän kehityksen kehittämisen ja mittaamisen indikaattorit (Virtanen ym. 2008) tähtäävät mittaamaan ja kehittämään kestävä kehitystä sisältävää opetusta korkeakoulutasolla, myös tämä tutkimus omalta osaltaan tähtää samaan päämäärään liiketalouden alan ammattikorkeakouluopetuksessa.

4.6 Kestävän kehityksen rooli korkeakouluopetuksessa

Liiketalouden korkeakouluopetukselle tavoitteita kestävän kehityksen lisäämiseksi opetukseen luo kansainvälisten asiakirjojen lisäksi, yhteiskunnan arvojen muuttuminen. Yritysten, ja etenkin pienyritysten, mielenkiinto kestävän kehityksen mukaisiin innovaatioihin on lisääntynyt. Yrittäjillä ja SME-yrityksillä on merkittävä rooli yhteiskunnan hyvinvoinnin rakentamisessa. Pienyritykset luovat ja kehittävät uusia markkinoita, sekä ovat joustavia ottamaan strategiaansa kestävän kehityksen periaatteita, silloin kun niissä nähdään oikea ja kannattava tapa toimia. Korkeakoulujen ja yliopistojen tehtävä on taata tulevaisuuden yrittäjille ja yritysten johtajille tiedot ja taidot menestyvän yrityksen luomiseen ja johtamiseen kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. (Fernald 2010, 272.)

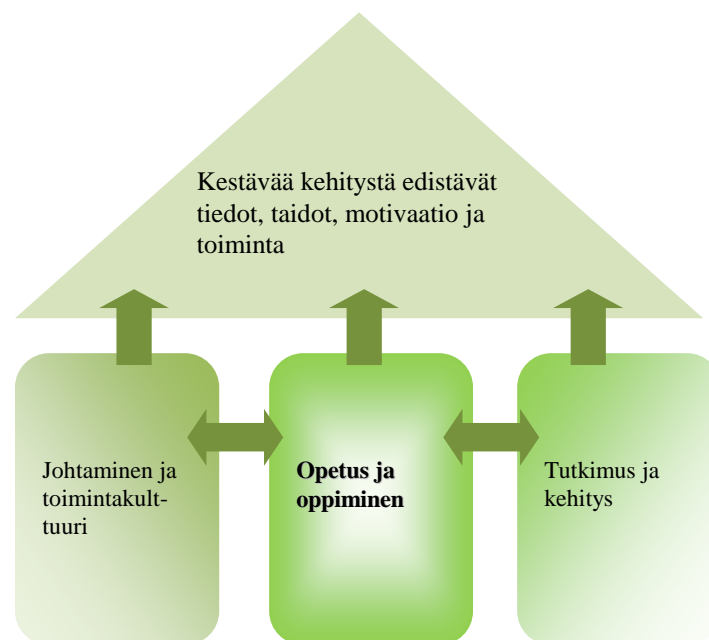
Kestävä kehitys liiketalouden korkeakouluopetuksessa on haasteellista. Kestävän kehityksen mukainen toiminta syntyy tiedon, arvojen ja asenteiden yhteisvaikutuksesta. Perinteinen liiketaloustieteellinen korkeakouluopetus katsoo tehtäväkseen käsitellä ja opettaa objektiivista tietoa ilman arvolähtöistä lähestymistapaa. Liike-

talouden opetuksessa painopisteenä on luonnollisesti yrityksen liiketoimintaan kuuluvat asiat, mutta liiketoimintaympäristö, luonnonympäristö mukaan lukien ja yritystoiminnan vaikutus yhteiskuntaan ovat monitieteellinen kokonaisuus, jolla on liiketoiminnan kannalta oleellinen merkitys. (Rohweder 2006, 125.)

Liiketalouden korkeakouluopetuksessa tulee olla ympäristötieteeseen pohjautuvaa ympäristöjohtamista sovellettuna yritysten liiketoiminnan johtamiseen. Kestävän liiketoiminnan opetus muodostuu perinteisten alan opintojen tarkastelusta sosiaalisen ja ekologisen vastuun näkökulmasta, avaten moraalisia ja eettisiä kysymyksiä liiketoiminnan eri ulottuvuuksien vuorovaikutuksesta ja merkityksestä. (Lankoski 2006, 94.)

5 KESTÄVÄ KEHITYS LIIKETALOUDEN ALAN OPETUKSESSA

Opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteena oli selvittää miten kestävän kehityksen periaatteet on otettu huomioon Suomen ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan tutkintoon johtavassa koulutuksessa vuosina 2010 ja 2011. Tutkimuksessa ei ole tutkittu kaikkien ammattikorkeakouluille asetettujen kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumista, vaan tässä tutkimuksessa keskityttiin liiketalouden alan opiskelijoille tarjottavien kestävää kehitystä sisältävien opintojaksojen kartoittamiseen ja näin selvittämään miten liiketalouden alan opetuksessa kestävä kehitys on otettu huomioon. Ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen tavoitteet ja osa-alueet sekä tämän tutkimuksen osa-alue (korostettuna kuviossa) on havainnollistettu alla olevassa kuviossa 3.

KUVIO 3. Kestävän kehityksen edistämisen osa-alueet ammattikorkeakouluissa (mukailtu Virtanen, Rohweder & Sinkko 2008, 5).

Kestävän kehityksen tavoitteiden kannalta kaikki kuvion 3 osa-alueet ovat tärkeitä ja tukevat toisiaan. Tässä tutkimuksessa ei oteta kantaa eri osa-alueiden merkitykseen tai painotukseen toisiinsa tai tavoitteisiin nähden. Tämä tutkimus on keskittynyt ainoastaan opetuksen ja oppimisen osa-alueeseen seuraavin rajauksin. Kes-

tävän kehityksen opetuksessa ja oppimisessa katsotaan olevan neljä kehitettävää painopistealuetta:

- Kestävää kehitystä edistävä pedagogiikka
 - Opettajien kestävän kehityksen osaamistaso
 - Kestävän kehityksen periaatteita sisältävät opintojaksot
 - Kestävän kehityksen teemojen integrointi opetussuunnitelmiin
- (Virtanen ym. 2008, 5).

Tässä tutkimuksessa ei paneuduta kestävän kehityksen opetuksen pedagogisiin menetelmiin eikä opettajien kestävän kehityksen osaamiseen. Tässä opinnäytetyössä haetaan tutkimuksen pääongelmaan ja alaongelmiin vastausta kirjallisesta lähdeaineistosta, joka koskee liiketalouden alan koulutusohjelmien opetussuunnitelmia ja niiden sisältämiä opintojaksoja.

5.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen kohderyhmän tässä opinnäytetyössä muodostivat opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa toimivat 25 ammattikorkeakoulua. Tutkimus kohdistettiin ammattikorkeakoulujen julkisilla verkkosivuillaan julkaisemaan aineistoon. Tutkimus pohjautui dokumentaation, joka oli julkisesti saatavilla. Tutkimuksen kohteena oleva materiaali oli yhteneväistä tarkoitusta varten laadittu ja ammattikorkeakoulujen yhteisen viitekehyksen mukaista, joten siten riittävän samankaltaista mahdollistaen vertailevan tutkimuksen. Tiedon julkaisemisen teknisissä toteutuksissa oli korkeakouluittain eroja, josta johtui jossain määrin tietojen tarkkuuden vaihtelu.

Ammattikorkeakouluilla on käytössä eri opetussuunnitelmasovelluksia, esimerkiksi SoleOPS. Opetussuunnitelmasovelluksissa opintojaksoista ilmoitetut tiedot olivat teknisen toteutuksen vuoksi eri tavalla esitettyjä, ja vaihtelua yksityiskohtien ilmoittamiseen esiintyi. Opintojaksojen tietoja voidaan päivittää opetussuunnitelmasovelluksiin lukuvuoden kuluessa, joten myöhemmin alkavista opintojak-

soista ei aina ollut yhtä tarkkoja tietoja saatavissa, kuin tutkimusajankohtaa lähempänä olevista opintojaksoista.

Tässä tutkimuksessa tuloksen tarkkuuteen vaikutti julkistetun tiedon tarkkuus ja paikkansapitävyys. Valittu tutkimusmenetelmä antoi kuitenkin parhaan mahdollisuuden tutkia kaikki Suomen ammattikorkeakoulut samasta lähtökohdasta ja yhtä kattavasti tutkimukseen käytettävillä olleilla resursseilla.

5.2 Tutkimuksen kulku

Työn alussa kartoitettiin kaikki Suomen ammattikorkeakoulut, joissa oli liiketalouden alan tutkintoon johtavia koulutusohjelmia. Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa käytiin läpi näiden ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan koulutusohjelmien opetussuunnitelmat ja niiden sisältämät opintojaksot. Koulutusohjelmien tarkastelun yhteydessä verkkosivuilta etsittiin kunkin ammattikorkeakoulun toiminnan strategia ja arvot. Mikäli ammattikorkeakoulun arvoissa oli mainittu kestävä kehitys, se kirjattiin lisäyksityiskohdaksi tutkimusaineistoon ammattikorkeakoulukohtaista tulosten tarkastelua varten.

Opetussuunnitelmista etsittiin kestävän kehityksen periaatteita sisältäviä opintojaksoja viiden ennalta luodun ehdon pohjalta. Ehdot olivat:

1. Opintojakson nimessä esiintyi termi kestävä kehitys.
2. Opintojakson nimessä oli jokin seuraavista sanoista: ympäristö, vastuu, vastuullinen tai kestävä.
3. Opintojakson sisällön kuvauksessa esiintyi jokin kohdan 1. tai 2. sanoista tai termi kestävä kehitys.
4. Opintojakson oppimistavoitteiden kuvaukseen sisältyi jokin kohdan 1. tai 2. sanoista tai termi kestävä kehitys.
5. Opintojakson ilmoitettu kurssimateriaalin tai -kirjallisuuden nimessä esiintyi jokin kohdan 1. tai 2. sanoista tai termi kestävä kehitys.

Huomattavaa on, että suomenkielisten termien ja sanojen lisäksi, tutkimuksessa etsittiin myös niiden englannin- ja ruotsinkielisiä vastineita: sustainable development, sustainability, responsible, responsibility, environment, environmental, hållbar utveckling, ansvarfull, miljö ja hållbarhet.

Kaikki edellä mainituin kriteerein löydetty opintojaksot kirjattiin yhdeksi tiedostoksi. Opintojaksoista kirjattiin opintojakson nimen lisäksi ammattikorkeakoulu, koulutusohjelma, opintolaji, opintojakson laajuus opintopisteinä ja opintokokonaisuus, mikäli opintojakso oli osa kokonaisuutta. Lisäksi opintojakson sisällön kuvaus, opintojakson oppimistavoitteet ja opintojaksolla käytettävä kirjallisuus talletettiin myöhemmin käsiteltäväksi tiedostoksi.

Seuraavana toimenpiteenä löydetty opintojaksot tarkasteltiin tämän tutkimuksen viitekehyksen kannalta. Opintojaksojen hakukriteereinä olevat sanat ja termit käytiin läpi tutkimuksen teoriaan verraten, niin että voitiin päätellä sanojen ja termien tarkoittavan tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen mukaisia asioita. Tämä voitiin päätellä kunkin opintojakson sisällön- sekä oppimisen tavoitteiden sanallisen kuvauksen vertaamisella tutkimuksessa käytettyyn teoriaperustaan. Kun opintojaksot olivat arvioinnin jälkeen hyväksytty ja todettu vastaavan tutkimuksen tavoitteen mukaisia löydöksiä, opintojaksot kategorioitiin värejä käyttäen kolmeen kategoriaan.

Väreillä koodaamalla haluttiin jakaa tutkimusaineisto eri kategorioihin, sen perusteella kuinka laajasti opintojakso käsitteli kestävän kehityksen periaatteita. Keltaisella värillä merkittiin opintojaksot, joiden nimessä oli käytetty termiä kestävä kehitys, sekä opintojaksot, joiden sisällön kuvauksesta kävi ilmi, että opintojakso käsitteli pääasiallisesti kestävän kehityksen periaatteita. Vihreällä värillä koodattiin opintojaksot, joiden sisältökuvauksesta ja/tai oppimistavoitteista kävi ilmi, että kestävän kehityksen periaatteet olivat yksi osa kurssin sisältöä. Harmaaseen kategoriaan valittiin opintojaksot, joiden sisältökuvauksessa tai oppimistavoitteissa mainittiin jokin kestävän kehityksen osa-alue tai vastuullisuus liiketoiminnassa niin, että voisi olettaa opintojakson käsittelevän joitain kestävän kehityksen pe-

riiaatteita tämän tutkimuksen viitekehyksen tarkoittamalla tavalla muun kurssisällön ohessa.

Tutkimus tehtiin ajankohtana 1.10.2011 – 15.2.2011. Kaikkien ammattikorkeakoulun verkkosivuilla käytiin useammin kuin kerran ja tutkimusaineiston kriteerit täyttyviin löydöksiin palattiin useasti tutkimuksen aikana, joten tutkimuksen ajanjakso oli sen vuoksi suhteellisen pitkä.

Tutkimusaineiston laadullisella sisällönanalyysillä saatiin aikaan aineisto, jota voitiin tarkastella, vertailla ja esittää määrällisesti.

5.3 Tutkimustulokset

Liiketalouden alan ammattikorkeakoulututkintoon johtavia koulutusohjelmia tarjoaa 23 ammattikorkeakoulua. Ylempään liiketalouden alan ammattikorkeakoulututkintoon voi opiskella 21 ammattikorkeakoulussa. Tutkimuksen tuloksena saatiin kaikkien näiden ammattikorkeakoulujen kestävää kehitystä sisältävien opintojaksojen määrä ja mihin opintolajiin opetussuunnitelmissa opintojaksot sijoittuvat ammattikorkeakouluittain. Kestävän kehityksen periaatteita sisältäviä opintojaksoja oli 21 ammattikorkeakoulussa.

Tutkimuksen tulos esitetään erilaisten opintojaksojen määränä ammattikorkeakouluittain sekä opintojaksojen laajuudet opintopisteinä. Lisäksi tarkastellaan opintojaksoja jaettuna eri kategorioihin sen mukaan miten laajalti opintojakso käsittelee kestävän kehityksen periaatteita. Tuloksissa esitellään myös kestävän kehityksen periaatteita sisältävän opetuksen määrä ylempään liiketalouden alan ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa sekä myös kestävän kehityksen opintojaksot kansainvälisissä koulutusohjelmissä.

5.3.1 Kestävän kehityksen opintojaksojen määrä

Tässä tutkimuksessa löydettiin kaikkiaan 77 erilaista opintojaksoa, jotka käsittelivät kestävän kehityksen periaatteita. Seuraavassa taulukossa 4. on kaikki liiketalouden alan opetusta antavat ammattikorkeakoulut opiskelijamäärineen ja kestävän kehityksen opintojaksojen määrä.

TAULUKKO 4. Ammattikorkeakoulut opiskelijamäärineen ja kestävän kehityksen periaatteita sisältävien opintojaksojen määrä.

Ammattikorkeakoulu*	Opiskelija- määrä**	Opintojaksojen määrä kpl
HAAGA-HELIA amk	9710	9
Turun amk	9527	8
Lahden amk	5128	7
Savonia-amk	6644	6
Laurea-amk	7644	5
Kymenlaakson amk	4245	5
Oulun seudun amk	7794	4
Jyväskylän amk	6789	4
Satakunnan amk	6003	4
Mikkelin amk	4898	4
Metropolia amk	15194	3
Vaasan amk	3583	3
Tampereen amk	9933	2
Seinäjoen amk	4832	2
Novia	3715	2
Keski-Pohjanmaan amk	3316	2
Kemi-Tornion amk	2929	2
Arcada	2401	2
Hämeen amk	6904	1
Rovaniemen amk	3242	1
Saimaan amk	3002	1
Pohjois-Karjalan amk	4059	0
Kajaanin amk	2072	0
Yhteensä		77

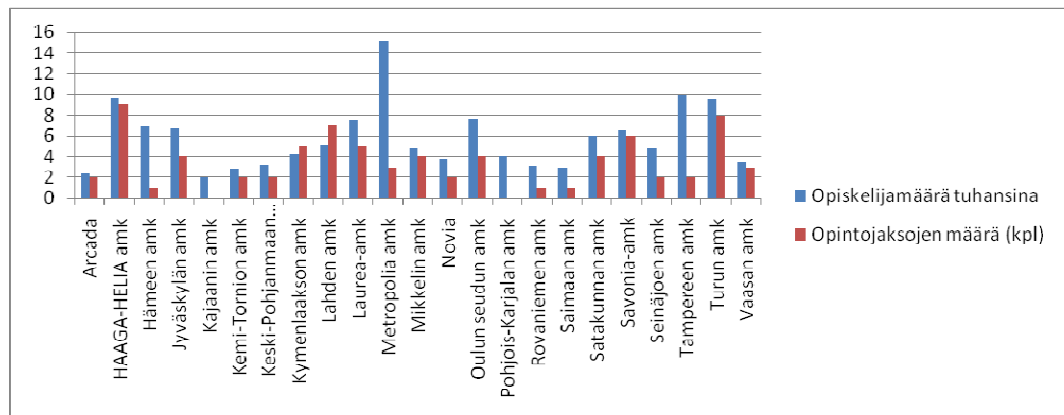
*Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010

**Tilastokeskus 2010

Opintojaksojen määrässä ovat kaikki erilaiset, tutkimuksen kriteerit täyttävät opintojaksot ammattikorkeakouluittain. Sama opintojakso voi olla saman ammattikorkeakoulun eri koulutusohjelmien koulutusohjelmassa yhtä aikaa. Jos opintojakso on pakollisena opintojaksona useammassa koulutusohjelmassa, sen sisältö tavoit-

taa suuremman opiskelijamäärän, kuin jos opintojakso on valinnaisena tai vaihtoehtoisena opintona koulutusohjelmassa.

Seuraavassa kuviossa on opintojaksojen määrä suhteutettuna korkeakoulun koon koon. Tämä selvittää ammattikorkeakoulun opiskelijamäärän mukaisen koon suhdetta kestävän kehityksen periaatteita sisältävän opintojaksotarjonnan määrään.

KUVIO 4. Kestävää kehitystä sisältävien opintojaksojen määrä tuhatta oppilasta kohti ammattikorkeakouluittain.

Suomen ammattikorkeakoulujen koot opiskelijamäärän mukaan mitattuna vaihtelevat Kajaanin ammattikorkeakoulun 2072 opiskelijasta Metropolian yli 15 000 oppilaan laitokseen (Tilastokeskus 2010). Ammattikorkeakoulun koko ei osoita suoraan ammattikorkeakoulun liiketalouden alan kokoa. Ammattikorkeakouluissa voivat eri koulutusalat olla painotettuina eri tavoin, joten koko laitoksen opiskelijamäärästä ei voida päätellä suoraan liiketalouden alaan kohdistettuja resursseja. Valitettavasti tutkimukseen ei ollut käytettävissä tilastoa, josta olisi käynyt ilmi opiskelijamäärät koulutusaloittain kaikissa ammattikorkeakouluissa. Yksittäisinä erimerkkeinä voidaan todeta, että Metropolia-ammattikorkeakoulun yli 15 000 opiskelijasta oli ammattikorkeakoulun vuosikertomuksen mukaan vuonna 2009 liiketalouden alalla 1404 opiskelijaa eli liiketalouden opiskelijoita oli vajaa 10 % koko opiskelijamäärästä. Mikkelin ammattikorkeakoulussa vuonna 2009 vastaava suhdeluku oli 16 %.

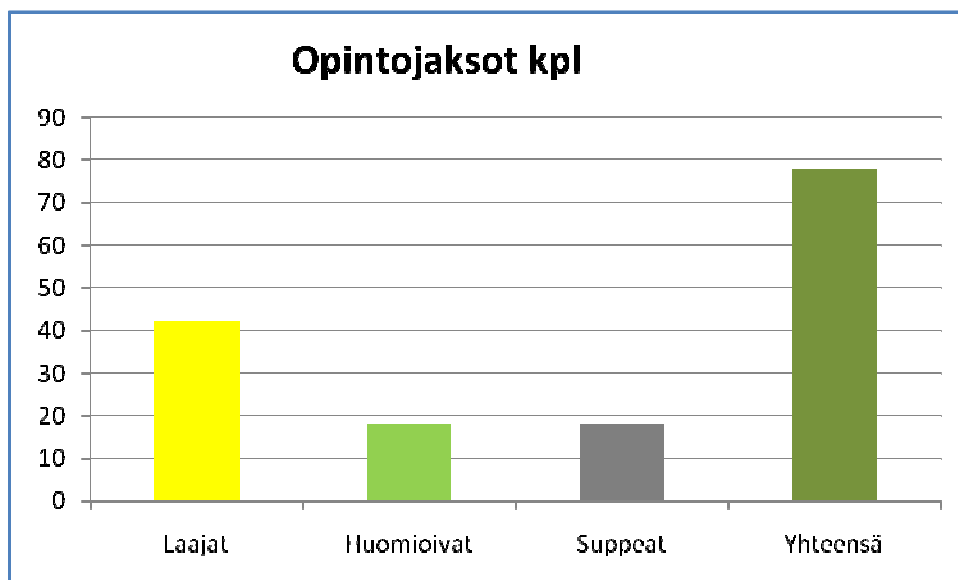
Tutkimusaineiston väreillä koodauksella (keltainen, vihreä ja harmaa) luokiteltiin opintojaksot kolmeen kategoriaan. Keltaisessa kategoriassa opintojakson pääsisältö on kestävän kehityksen periaatteet ja sen mukainen vastuullinen liiketoiminta. Näitä opintojaksoja koko aineistosta oli 42 kappaletta. Tästä kategoriasta käytetään tässä tutkimuksessa nimeä sisällön laajuuden mukaan Laajat.

Vihreällä koodattuja opintojaksoja, joissa kestävän kehityksen mukaiset periaatteet ovat osana opintojakson muuta sisältöä, löytyi 17 kappaletta. Tästä ryhmästä käytetään nimeä Huomioivat.

Harmaalla värillä merkittyjä opintojaksoja löytyi niin 18 kappaletta, ja ryhmästä käytetään nimeä Suppeat. Suppeat-ryhmän opintojaksojen todettiin kurssikuvauksen, oppimistavoitteiden tai kurssikirjallisuuden perusteella sisältävän jossain määrin kestävän kehityksen mukaisia periaatteita muun opetussisällön ohella.

Opintojaksojen luokittelulla eri ryhmiin kestävän kehityksen sisällön kattavuuden mukaan, pyrittiin tutkimuksessa vertailemaan opintojaksojen sisältöjä. Tässä opinnäytetyössä ei arvioida opintojaksojen sisältämän opetuksen laatua tai vaikuttavuutta, tarkoituksena on ainoastaan saada käsitys kestävän kehityksen periaatteiden määrästä opintojaksoissa ja opetussuunnitelmissa. Luokituksen perusteella ei voida yksiselitteisesti väittää, että erillinen kestävä kehitys sisältävä opintojakso olisi parempi tai opetustavoitteisiin nähden tuloksekkaampi kuin opintojakso, jossa kestävän kehityksen periaatteet huomioidaan muun aiheen yhteydessä.

Seuraavassa kestävän kehityksen periaatteita sisältävät opintojaksot luokiteltuna ryhmiin Laajat, Huomioivat ja Suppeat, sisällön kestävän kehityksen kattavuuden perusteella.

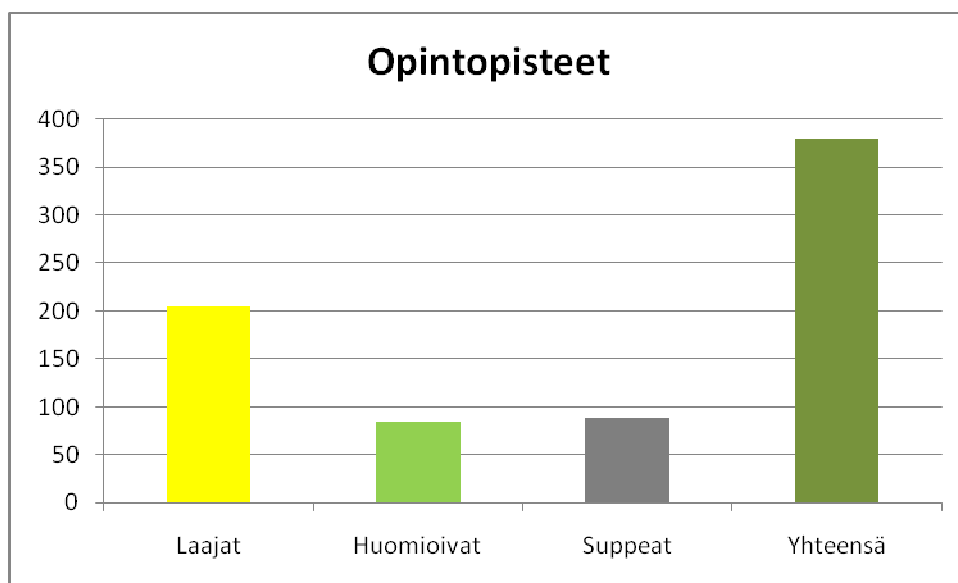
KUVIO 5. Kestävän kehityksen periaatteita sisältävien opintojaksojen määrä sisältöryhmittäin ja yhteensä.

Ryhmä Laajat käsittää 54,5 % koko opintojaksomäärästä eli suurin osa kestävän kehityksen periaatteita liiketalouden alalla opetetaan omilla, itsenäisillä kestävän kehityksen opintojaksoilla.

5.3.2 Opintojaksojen laajuus ryhmittäin

Kaikkiaan kestävää kehitystä sisältävien opintojaksojen laajuus kaikissa ammatti- ja korkeakouluissa yhteensä oli 379 opintopistettä. Laajat -ryhmän opintojaksojen opintopistemäärä oli 205 opintopistettä eli 54 % koko opintopistemäärästä. Huomioivat -ryhmän opintojaksojen yhteenlaskettu opintopistemäärä oli 22,4 % koko opintopistemäärästä ja Suppeat-ryhmän vastaava prosenttiluku oli 23,4 %.

Seuraava kuvio havainnollistaa opintopisteiden jakautumisen eri opintojaksoryhmien välillä.

KUVIO 6. Kestävää kehitystä sisältävien opintojaksojen opintopistemäärät ryhmittäin ja yhteensä.

Ryhmän Laajat sisältämät opintojaksot sijoituivat opetussuunnitelmissa kaikkiin opintolajeihin. Koulutusohjelmaan kuuluvia pakollisia opintoja niistä oli 24 opintojaksoa eli 57,1 % koko ryhmän opintojaksonmäärästä. Perusopintoihin sijoitettuna pakollisena opintojaksona kestävän kehityksen opintojaksot sijoituivat tyypillisimmillään yritystoiminnan perusteiden, yrityksen toimintaprosessien tai yrityksen toimintaympäristön opintokokonaisuuksiin. Ammattiopintoihin sijoitetut Laajat-ryhmän opintojaksot olivat useimmiten osa vastuullisen liiketoiminnan kokonaisuutta.

Huomioivat -ryhmän opintojaksoja oli myös kaikissa opintolajeissa. Tämä kategorian opintojaksoissa kestävä kehitys oli tunnistettavana osana muuta opintosisältöä

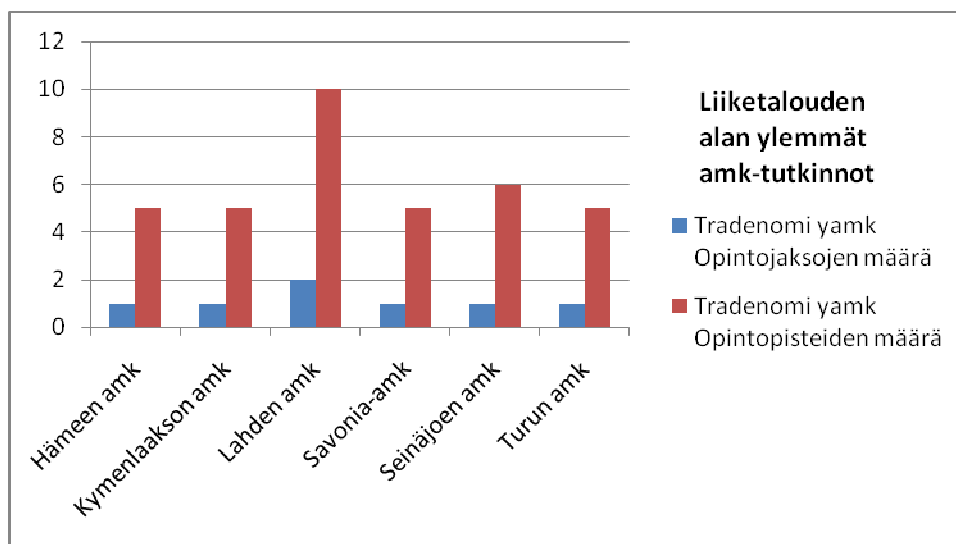
ja tähän ryhmään kuului laajojakin opintojaksoja, kuten Laurean 10 opintopisteen pakollinen ammattiopinto nimeltä Vaikuttava ja vastuullinen johtaminen työyhteisössä. Tähän ryhmään kuului hyvinkin erikoistuneita vapaasti valittavia opintojaksoja, esimerkkinä Metropolia-ammattikorkeakoulun kuuden opintopisteen opintojakso: Human and Environmental Challenges of Asia-Pacific Region.

Ryhmä Suppeat koostui opintojaksoista, jotka jossain määrin todettiin sisältävän kestävä kehityksen periaatteita muun sisällön ohella. Tähän ryhmään kuului johtamisen ja liiketoiminnan kehittämisen pakollisiin opintoihin kuuluvia opintojaksoja, kuten Hämeen ammattikorkeakoulussa viiden opintopisteen opintojakso: International Marketing and Sales Management. Tähän ryhmään kuului myös Savonia-ammattikorkeakoulun opintojakso: Strateginen näkökyky, jonka kurssikuvauksessa tai oppimistavoitteissa ei mainittu kestävä kehitystä tai sen osa-alueita, mutta kurssimateriaalissa on mainittu Tarja Ketolan kirja Vastuullinen liiketoiminta, joten sillä perusteella voitiin olettaa opintojakson sisältävän myös tämän tutkimuksen teoreettisen perustan mukaisia asioita.

Lisäksi monet yritysetiikkaa sisältävät opintojaksot sijoituivat ryhmään Suppeat, kuten esimerkiksi opintojaksot nimeltään: Ethical Sourcing tai Liike-elämän etiikka. Satakunnan ammattikorkeakoulun liiketalouden alan vapaasti valittavissa opintojaksoissa löytyi opintojakso, josta ei ollut muuta tietoa saatavilla kuin nimi: Green Marketing. Tämä opintojakso otettiin mukaan ryhmään Suppeat, sillä oletuksella, että se tämän tutkimuksen viitekehyksen ja ammattikorkeakouluissa olevan liiketalouden tietoperustan mukaan todennäköisesti tulee sisältämään ainakin osin kestävä kehitykseen kuuluvia osa-alueita.

5.3.3 Opintojaksot ylemmissä liiketalouden koulutusohjelmissa

Erotettaessa ylempiin ammattikorkeakoulututkintoihin valmistavat liiketalouden alan koulutusohjelmat omaksi ryhmäkseen todettiin, että kuudessa ammattikorkeakoulussa ylemmän liiketalouden alan koulutusohjelman opetussuunnitelmassa oli kestävän kehityksen periaatteita sisältäviä opintojaksoja.

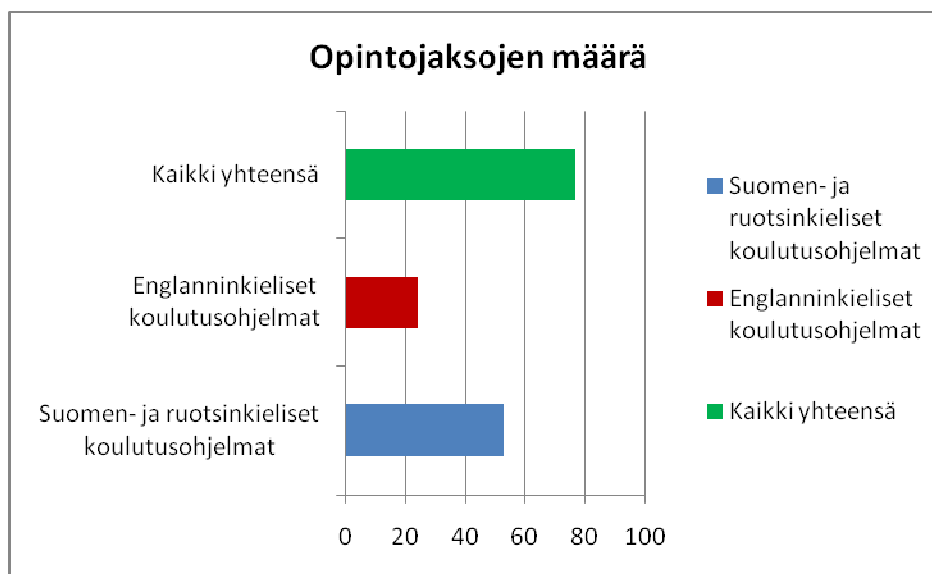

KUVIO 7. Kestävää kehitystä sisältävät opintojaksot ylemmissä liiketalouden ammattikorkeakouluopinnoissa.

Lahden ammattikorkeakoulun liiketalouden ylempään tutkintoon johtavissa koulutusohjelmissa oli kaksi kestävää kehitystä sisältävää opintojaksoa yhteensä 10 opintopisteen verran. Muissa viidessä ammattikorkeakoulussa oli yksi viiden tai kuuden opintopisteen opintojakso.

5.3.4 Opintojaksot kansainvälisissä koulutusohjelmissa

Englanninkielisiä, kansainvälisiä liiketalouden alan ammattikorkeakoulututkintoon johtavia koulutusohjelmia on 22 ammattikorkeakoulussa. Näistä 17:ssä opetussuunnitelmaan sisältyy myös kestävän kehityksen periaatteita käsitteleviä opintojaksoja.

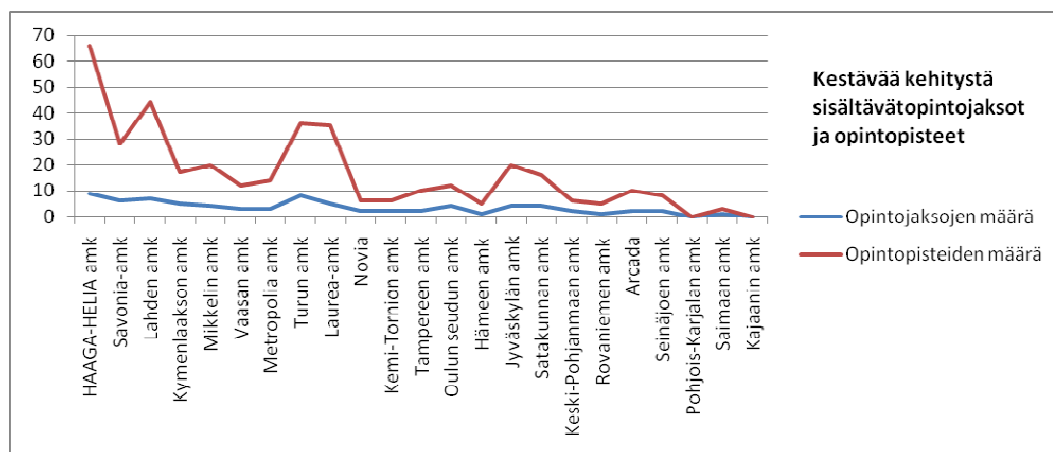

KUVIO 8. Kestävä kehitys kansainvälisissä koulutusohjelmissa.

Kaikkiaan kansainvälisissä koulutusohjelmissa oli yhteensä 23 kestävää kehitystä sisältävää opintojaksoa. Ammattikorkeakouluissa, joissa tutkimuksen mukaan oli vähän kestävää kehitystä sisältäviä opintojaksoja, saattoi ainoat löytyneet opinnot olla juuri kansainvälisten koulutusohjelmien opetussuunnitelmissa. Näin oli esimerkiksi Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa, Tampereen ammattikorkeakoulussa ja Hämeen ammattikorkeakoulussa.

5.3.5 Opintojaksojen laajuus ammattikorkeakouluittain

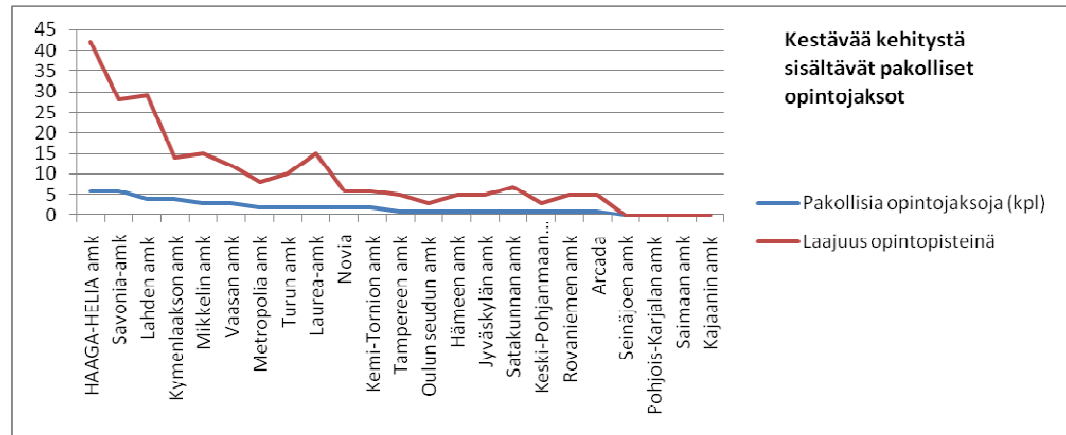
Kestävää kehitystä sisältävien opintojaksojen laajuus vaihteli 2-15 opintopisteen välillä. Opintojaksojen laajuuden keskiarvo oli 4,9 opintopistettä. Seuraavassa kuviossa on esitetty opintojaksojen määrä ja opintojaksojen opintopistemäärät ammattikorkeakouluittain.

KUVIO 9. Kaikkien kestävää kehitystä sisältävien opintojaksojen laajuus ammattikorkeakouluittain.

Haaga-Heliassa liiketalouden koulutusohjelman vaihtoehtoisena ammattiopintona oleva vastuullisen liiketoiminnan opintopaketti oli laajuudeltaan 15 opintopistettä. Heillä oli myös muita laajoja kestävän kehityksen opintopaketteja, kuten Sustainable Global Environment yhdeksän opintopisteen pakollinen ammattiopinto kansainvälisessä Degree Programme in International Business –koulutusohjelmassa, joten Haaga-Helian kestävää kehitystä sisältävien opintojaksojen opintopistemäärät olivat suurimmat. Lahden ammattikorkeakoulussa ei ollut alle viiden opintopisteen kestävää kehitystä sisältävää opintopakettia, joten opintojen laajuus oli toiseksi suurin vertailuryhmässä.

Seuraavassa kuviossa 10. on esitetty koulutusohjelmissa kestävää kehitystä sisältävät pakolliset opintojaksot ja niiden sisältämät opintopisteet.

KUVIO 10. Pakollisten kestävää kehitystä sisältävien opintojaksojen määrä ja laajuus ammattikorkeakouluittain.

Kaikista kestävää kehitystä sisältävistä opintojaksoista pakollisiin perus- tai ammattiopintoihin sijoittui 55,6 % kaikista opintojaksoista. Pakollisina koulutusohjelmaan sisältyviä opintojaksoja löytyi 19:sta ammattikorkeakoulusta. Pakollinen opintojakso ei välttämättä kuitenkaan sisältynyt välttämättä kaikkiin ammattikorkeakoulun liiketalouden koulutusohjelmiin, vaan eroja pieniä eri koulutusohjelmien opetussuunnitelmissa oli. Pakolliset opintojaksot tavoittavat suuremman opiskelijamäärän kuin valinnaiset tai vapaasti valittavat opintojaksot, joita yleensä valitsevat opiskelijat, joilla on jo kiinnostus tai esiymmärrys aiheesta.

5.3.6 Opintojaksoilla käytetty oppimateriaali

Ainoat painetut teokset opintomateriaalina, jotka mainittiin aineistossa, olivat: Yritysvastuu – kestävää kehitystä organisaatiotasolla (Rohweder 2004) kaksi kertaa, Vastuullinen liiketoiminta – sanoista teoiksi (Ketola 2005 kaksi kertaa ja Johda ympäristöasioita tehokkaasti (Pohjola 2003) kerran. Suosituin mainita opintojaksoilla käytettävästä kirjallisuudesta tai oppimateriaalista oli: opettajan myöhemmin ilmoittama materiaali.

5.4 Johtopäätökset

Tutkimustulokset osoittavat, että kestävästä kehitystä sisältävän opetuksen määrää on edistetty ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan opetussuunnitelmissa, kun verrataan Rohwederin (2004a) tutkimuksen tuloksiin, hänen kartoitettuaan laajemman tutkimuksensa yhteydessä 1999–2000 Suomen silloisten ammattikorkeakoulujen liiketalouden koulutusohjelmia ja opetussuunnitelmia. Tutkimuksessa silloin selvitettiin miten kestävä kehityksen ympäristönäkökulma oli otettu mukaan opetussuunnitelmiin ja opintojaksoihin liiketalouden alalla. Tuon ajan jälkeen Suomen ammattikorkeakoulujen määrä on useiden yhdistymisten vuoksi pienentynyt, mutta jonkinasteista vertailua voidaan silti suorittaa silloisten tulosten ja tämän tutkimuksen välillä. Rohwederin tutkimuksen aikaan, kymmenen vuotta sitten, liiketalouden alan opetusta oli 22 ammattikorkeakoulussa. Niistä neljän laitoksen liiketalouden alan opetussuunnitelmissa ei ollut yhtään ympäristönäkökulmia käsittelevää opintojaksoa. Tämän opinnäytetyön tutkimustuloksessa vastaava luku oli kaksi. Rohwederin tutkimuksessa 11 ammattikorkeakoulussa oli ympäristöasioita käsitteleviä, pakollisia opintojaksoja. Tämä tutkimus osoitti luvun olevan nyt 19. Vertailu on vain suuntaa-antava, koska tutkimukset ovat poikenneet menetelmältään ja toteutukseltaan toisistaan.

Tämän tutkimuksen tuloksista ilmeni, että yli puolet kestävä kehityksen opetuksesta liiketalouden alalla tapahtuu itsenäisillä kestävä kehityksen opintojaksoilla, jotka ovat nimetty esimerkiksi Vastuullinen liiketoiminta, Kestävä kehityksen haasteet tai Uudet liiketoimintamahdollisuudet ja kestävä kehitys. Tästä voidaan päätellä, että kestävä kehitystä liiketoiminnassa opettavat vielä edelleen pääasiassa siihen erikoistuneet opettajat, kuten kymmenen vuotta sitten Rohwederin tutkimuksessa (2004b, 179) tilanteen todettiin olevan.

Kestävä kehityksen opetusta liiketalouden alan ammattikorkeakouluopetuksessa on myös tutkittu kaksiosaisessa kehityshankkeessa vuosina 2006–2008, jolloin selvitettiin kestävä kehityksen opetuksen tilaa opettajia haastatteleamalla ja samalla kehitettiin pedagoginen malli kestävä kehityksen opetukseen (Rohweder & Virtanen 2008,1). Tuloksista kävi ilmi, että ammattikorkeakouluopettajat olivat

halukkaita integroimaan kestävän kehityksen näkökulmaa oman alansa opetukseen, mutta eivät tiedäneet miten olisivat sen tehneet (Rohweder ym. 2008, 13).

Kestävän kehityksen periaatteiden opetus on edelleen suurelta osin aiheeseen erikoistuneiden opettajien varassa, koska kestävän kehityksen integroiminen liiketalouden alan ammattiopinnoissa varsinaiseen substanssiaineeseen näkökulmana vaatii opettajilta innostuksen lisäksi uutta osaamista (Anderberg ym. 2008, 375). Haasteena on, että korkeakoulujen opettajat ovat oman alansa asiantuntijoita, jotka kokevat kestävän kehityksen niin abstraktiksi ja laajaksi käsitteeksi, että he eivät tunne hallitsevansa kestävän kehityksen periaatteita oman erikoisalansa kannalta ilman lisäkoulutusta. (Davis, Edmister, Sullivan & West 2003, 177–178.)

Liiketalouden opiskelijan kannalta kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien ymmärtäminen ja kriittisen ajattelun kehittyminen edellyttää, että kestävän kehityksen periaatteet tulevat esiin opetuksessa mahdollisimman monen yritysmaailman perustoiminnan näkökulmasta (Hales 2008, 23–24). Tämän vuoksi voidaan nähdä, että opintojaksot, joissa kestävän kehityksen periaatteet huomioidaan muun opetussisällön ohella, ovat vähintään yhtä merkityksellisiä kuin itsenäiset laajasti vastuullista liiketoimintaa käsittelevät opintojaksot.

Liiketalouden alan ammattikorkeakouluopetuksessa on ammattiopintoja, joihin kestävän kehityksen periaatteiden liittäminen koetaan luontevaksi. Laatujohtaminen on yritysten ja organisaatioiden johtamisen osa-alue ja toimintaa ohjaava tekijä. Yrityksen toiminnan laatuun voidaan liittää kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet ymmärrettävällä tavalla ja edistää kokonaisvaltaisen ajattelun kehittymistä sekä kriittistä pohdintaa tulevaisuuden mahdollisuuksista liiketoiminnassa. (Rusinko 2005, 348–349.)

Tämä tutkimus osoittaa, että Suomen ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan opinnoissa on usein kestävästä kehitystä sisällytetty johtamisen opintokokonaisuuksiin ympäristöjohtamisen opintojaksoina sekä myös yhdistettyinä laatu- ja ympäristöjohtamisen opintoina. Logistiikan opintoihin on myös sisällytetty ympäris-

tönäkökulmia käsitteleviä opintojaksoja, mikä on kuljetusalan ja liikenteen aiheuttaman ympäristökuormituksen vuoksi hyvin johdonmukaista ja oleellista.

5.5 Kestävä kehitys ammattikorkeakoulujen arvoissa

Kuten aiemmissa luvuissa on todettu kestävän kehityksen olevan arvo ja näkökulma kaikkeen toimintaan, tätä tutkimusta tehdessä tarkasteltiin myös kohderyhmänä olleiden ammattikorkeakoulujen arvoja. Kaikilla ammattikorkeakouluilla oli verkkosivuillaan julkistettu toiminnan arvot. Yhdeksällä ammattikorkeakoululla on kestävä kehitys mainittu yhtenä perusarvona kaikelle toiminnalle.

Ammattikorkeakouluissa, joissa kestävä kehitystä sisältäviä opintojaksoja oli keskiarvoa (3,34 opintojaksoa) enemmän, ei kestävä kehitystä välttämättä ollut mainittu suoraan arvoissa, mutta kestävä kehitys löytyi sen sijaan vahvasti strategiasta ja toiminnan painotuksista. Kahdessa ammattikorkeakoulussa, joissa ei tutkimuksen mukaan löytynyt yhtään kestävän kehityksen periaatteita sisältävää opintojaksoa liiketalouden alalla, ei kestävä kehitys ollut ammattikorkeakoulun arvoissa. Toiminnan arvojen, vision ja strategian vaikutusta kestävän kehityksen ilmenemiseen opetussuunnitelmissa olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin omana tutkimuksenaan.

Opinnäytetyönä on tutkittu opiskelijoiden asenteita ja kokemuksia kestävän kehityksen opetuksesta ammattikorkeakouluissa. Hyvinkään Laureassa 2009 toteutetussa tutkimuksessa 80 % vastanneista liiketalouden opiskelijoista oli sitä mieltä, että ekologisilla arvoilla on merkitystä tulevassa työssä. Samassa tutkimuksessa myös 80 % vastanneista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että arvoihin ja asenteisiin vaikuttaminen kuuluu osana korkeakouluopetusta. (Turunen 2009, 24.)

Mielenkiintoinen vertailu edelliseen syntyy ammatillisesta kehityshankkeesta, jossa on tutkittu ammattikorkeakouluopettajien yleistä tietämystä kestävästä kehityksestä ja asenteita kestävän kehityksen opetukseen. Tutkimuskohteena on ollut Kymenlaakson ammattikorkeakoulu vuonna 2007. Tutkimuksen mukaan ammattikorkeakoulun tutkimukseen vastanneista opettajista 95,6 % piti kestävästä kehitystä tärkeänä asiana ja 89,1 % vastanneista näki kestävän kehityksen merkityksen kasvavan tulevaisuuden työelämässä. Samassa tutkimuksessa 93,5 % oli sitä mieltä, että arvoihin ja asenteisiin vaikuttaminen on osa korkeakouluopetusta. (Sinkko 2007, 21.)

Arvoja ja asenteita kestävästä kehityksestä ammattikorkeakouluopetuksesta on tutkittu ja on todettu, että niin opiskelijat kuin opettajatkin pitävät kestävästä kehityksestä tärkeänä niin opetuksessa, kuin tulevaisuuden työelämässä. Tämä osoittaa, että yhteiskunnan arvomuutos näkyy ammattikorkeakouluissa ja kestävä kehitys nähdään tulevaisuuden kannalta oleellisena toiminnan lähtökohtana ja arvona.

5.6 Tutkimuksen arviointi

Tutkimus kartoitti liiketalouden alan kestävästä kehityksestä sisältävän opetuksen määrän ammattikorkeakouluissa. Tutkimuksen validiteetti on hyvä. Valittu tutkimusmenetelmä mahdollisti kaikkien ammattikorkeakoulujen tutkimisen samassa laajuudessa. Tutkimus perustui julkaistuun dokumentaatioon, joten tuloksen tarkkuus on suhteessa dokumentaation tarkkuuteen. Ammattikorkeakouluilla on käytössään erilaisia opintosuunnitelmasovelluksia, joten opintosuunnitelmat ja opintojakso-kuvaukset ovat teknisesti erilailla toteutettu. Tämä seikka aiheutti tutkimuksen aikana haasteita löytää tarvittavat tiedot opintojaksoista yhtä tarkasti kaikista ammattikorkeakouluista. Tutkimuksessa pyrittiin mahdollisimman tarkkaan ja luotettavaan tulokseen. Sen vuoksi tutkimusaineistoa tarkasteltiin ammattikorkeakoulujen verkkosivuilta koko tutkimusprosessin ajan. Tällä pyrittiin löytämään mahdolliset tutkimusajana tehdyt tietojen päivitykset ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa. Lisäksi tietojen analysointi tehtiin huolellisesti opinnäytetyön teoreettisen tietoperustan mukaisesti.

Käytetty tutkimusmenetelmä ja -strategia eivät kuitenkaan pysty osoittamaan kestävän kehityksen mukaista opetusta, jota ei ole mainittu opintojaksojen nimissä, opintojaksojen sisältökuvauksissa tai oppimistavoitteissa. On mahdollista, että millä tahansa opintojaksolla opettaja lähestyy opetettavaa aihetta tai teemaa kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti tai integroi kestävää kehitystä arvona omiin ammattiaiheisiinsa. Tällaisen opetuksen tutkiminen kaikkien ammattikorkeakoulujen ja niiden kaikkien liiketalouden alan opintojaksototeutusten osalta vaatisi kaiken tapahtuvan opetuksen havainnointia ja valtavia resursseja tutkimuksen toteuttamiseksi.

On mahdollista ja toivottavaa, että kestävän kehityksen periaatteita sisältyy liiketalouden alan opetukseen enemmän kuin tämä tutkimus pystyy osoittamaan. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun koulutusohjelman Degree Programme in International Business, opetussuunnitelman kaaviokuvassa mainitaan kestävä kehitys yhtenä osaamisalueena globaalinen liiketalouden opinnoissa (Specialisation in Global Business), mutta koulutusohjelman opintojaksototeutuksissa ei löydy yhtään tämän tutkimuksen kriteerit täyttävää opintojaksoa. Joten on mahdollista, että kestävä kehitys on integroitu muuhun sisältöön sitä erikseen ilmoittamatta opintojakson kuvauksessa.

5.7 Kestävän kehityksen opetuksen tulevaisuudesta

Pohdittaessa kestävän kehityksen tulevaisuutta, nähdään mahdollisuus, että kestävä kehitys muuttuu normiksi, oletukseksi kaikelle toiminnalle. Vaihtoehtojen vähyys hyvän elämän takaamiseksi ja tulevien sukupolvien elämän edellytysten säilyttämiseksi, voi tulla sisällyttämään kestävän kehityksen mukaisen toiminnan yhteiskuntien ja ihmisen jokapäiväiseen toimintaan itsestään selvänä arvona. Silloin kestävä kehitys voi terminä jokapäiväisessä käytössä kadota kaiken toiminnan

Paul Rowland (2010, 2-3) on pohtinut kestävän kehityksen tulevaisuutta korkeakouluopetuksessa. Jos ilmastonmuutos seurauksineen saa kestävän kehityksen mukaisen ympäristöajattelun leviämään läpi yhteiskuntien toimintojen, tarvitaanko korkeakouluissa enää kestävän kehityksen erillisiä opintojaksoja. Rowland vertaa kestävän kehityksen korkeakouluopetusta tietotekniikan opetukseen. Vielä kaksikymmentä vuotta sitten korkeakouluilla oli paineita järjestää kaikissa koulutusohjelmissa atk-opintojaksoja taatakseen, että kaikki opiskelijat pystyivät käyttämään tietokoneita opiskelussaan ja jokapäiväisessä työssään. IT-teknologian kehityksen vyöryttyä koko yhteiskunnan läpi, tietotekniikan perustaidoista on tullut itsestäänselvyys, eikä tarvetta opiskelijoiden peruskouluttamiseen enää ole. Mahdollisesti kestävän kehityksen periaatteita käsittelevät erilliset opintojaksot tulevat katoamaan tarpeettomina, kun kestävä kehitys sisältyy kaikkeen opetukseen, toimintaan ja elämään yhtenä perusoletuksena ja -arvona. Tähän tulevaisuuden visioon on vielä paljon matkaa ja sitä ennen kaikella koulutuksella on tärkeä tehtävä kestävän kehityksen arvojen ja tiedon tutkimuksessa ja levittämisessä. (Rowland 2010, 3.)

Tulevaisuus voi myös tuoda tullessaan sen, että kestävä kehitys ei enää yksin riitä, vaan tarvitaan uudenlaista, ”korjaavaa kehitystä” (Weybrecht 2010, 355). Kuten Kaon (2010, 1) mukaan tiedämme hyvin miten hyötyä luonnosta ja ympäristöstä, mutta emme halua tai edes osaa korvata sitä sille takaisin. Tulevaisuudessa voi olla niin, että meidän on annettava luonnolle paljon enemmän kuin otamme, korjataksemme viimeisten vuosikymmenten vauriot ja säilyttääksemme maapallon kelpoisena tulevien sukupolvien elämää varten.

6 YHTEENVETO

Tämä opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteena oli selvittää miten kestävän kehityksen periaatteet on otettu mukaan opetussuunnitelmiin ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan opetuksessa. Taustalla ovat kansainväliset ja kansalliset sitoumukset ja strategiat kestävän kehityksen sisällyttämisestä kaikkeen kasvatukseen ja opetukseen. Lisäksi vastuullisuusajattelun lisääntyminen ja kasvava huoli maapallon tilasta ovat lisänneet ihmisten tiedostavuutta ja vaatimuksia kestävän kehityksen mukaiselle toiminnalle ja tuotteille. Yritykset tarvitsevat liiketalouden asiantuntijoita, joilla on tietoa kestävän kehityksen periaatteista ja taitoa toteuttaa niitä yritystoiminnassa. Tutkimuksen tavoitteena oli löytää kestävän kehityksen periaatteita sisältävät opintojaksot liiketalouden alalla ja osoittaa niiden määrä ammattikorkeakouluittain. Pyrkimyksenä oli myös osoittaa millaisia eroja ammattikorkeakouluissa ilmeni kestävän kehityksen opetuksen määrässä liiketalouden alan opiskelijoille.

Tutkimuksen tulos osoitti, että liiketalouden alan koulutusohjelmien opetussuunnitelmissa kestävän kehityksen periaatteita sisältäviä opintojaksoja oli 21 ammattikorkeakoulussa, yhteensä kaikkiaan 77 opintojaksoa. Liiketalouden ammattikorkeakoulututkintoon johtavia koulutusohjelmia on 23 korkeakoulussa. Tutkimuksen kriteerit täyttävien opintojaksojen määrän vaihteluväli ammattikorkeakouluittain oli nolasta yhdeksään. Eniten kestävän kehityksen periaatteiden mukaista vastuullista liiketoimintaa sisältäviä opintojaksoja oli Haaga-Helia - ammattikorkeakoulussa, yhteensä yhdeksän erilaista opintojaksototeutusta. Keskiarvo kestävää kehitystä sisältävistä opintojaksoista liiketalouden alan opetussuunnitelmissa oli 3,34 opintojaksoa yhtä ammattikorkeakoulua kohti. Yli keskiarvon eli neljä erilaista opintojaksoa tai enemmän löytyi kymmenestä ammattikorkeakoulusta. YK:n kestävän kehityksen edistämisen koulutuksessa vuosikymmentä 2005–2014 varten laaditussa kansallisessa strategiassa opetusministeriö suosittaa yhdeksi tavoitteeksi, että ammattikorkeakouluissa olisi kaikissa koulutusohjelmissa yksi kaikille pakollinen opintojakso, joka sisältää kestävän kehityksen periaatteita. Tämän tutkimuksen mukaan liiketalouden alan opetuksessa kaikissa Suomen ammattikorkeakouluissa tämä tavoite ei vielä ole toteutunut.

Ammattikorkeakouluissa on tehty paljon kestävän kehityksen edistämistoimenpiteitä, joita tämän opinnäytetyön tutkimus ei käsittele. Tällä tutkimus keskittyy ainoastaan liiketalouden alan opetukseen ja yritystoiminnan opiskelijoiden saamaan tietoon, taitoon ja arvomaailmaan, joiden pohjalta tulevat liike-elämän ammattilaiset tekevät päätöksiä, vaikuttavat yrityksissä ja johtavat liiketoimintaa vaikuttaen vastuullisen, kestävän liiketoiminnan kautta meidän sekä tulevien sukupolvien tulevaisuuteen.

Opinnäytetyön tulos kannustaa tulevia opiskelijoita, jotka ovat kiinnostuneet kestävän kehityksen mukaisesta liiketoiminnasta, perehtymään eri ammattikorkeakoulujen liiketalouden alan koulutusohjelmien opintojaksotarjontaan ja samalla myös tutustumaan ammattikorkeakoulujen toiminnan arvoihin ja strategiaan painotuksiin. Ammattikorkeakouluissa voidaan miettiä kehitettäessä liiketalouden alan opetussuunnitelmia, miten vastuullisen liiketoiminnan perusteet saadaan mukaan kaikille yhteisiin perusopintoihin, niin että kaikilla liiketalouden alan tutkinnon suorittaneilla ovat perustiedot ja taidot kestävän kehityksen mukaiseen toimintaan.

Monissa ammattikorkeakouluissa painotetaan opiskelijan valmiuksia yrityksen perustamiseen ja itsensä työllistämiseen oman yritystoiminnan kautta. Pienyritysten merkitys yhteiskunnassa on merkittävä ja pienyrityksillä on mahdollisuus olla innovatiivisia sekä toimia joustavasti markkinoiden ehdoilla (Fernald 2010, 273). Yrittäjyysopintoihin voisi olla mahdollista yhdistää tietoa vastuullisen liiketoiminnan perusteita ja uusista, kestävän kehityksen mukaisista liiketoiminta-ajatuksista, jolloin tulevilla yrittäjillä olisi valmiudet harkita omaa liiketoimintaansa kokonaisvaltaisesti kestävyuden näkökulmasta.

Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi tutkia ammattikorkeakoulujen omien, määriteltyjen toiminnan arvojen ja strategian sisällön vaikutusta kestävän kehityksen periaatteiden opetuksen määrään opetussuunnitelmissa. Toinen kiinnostava aihe olisi tutkia liiketalouden opiskelijoiden saamaa kestävän, vastuullisen liiketoiminnan opetusta opiskelijoiden näkökulmasta.

LÄHTEET

Anderberg, E., Nordén, B. & Hansson, B. 2009. Global learning for sustainable development in higher education: recent trends and critique. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 10/4.2009. 368–378.

ARENE 2010. Suositus tutkintojen kansallisen viitekehyksen (NQF) ja tutkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa. [Viitattu 19.2.2011.] Saatavissa: http://www.arene.fi/tietopankki.asp?page_id=31&luokka_id=23&main=1&level=27.

Baltic 21E 2002. An agenda 21 for Education in the Baltic Sea Region – Baltic 21E. [Viitattu 5.2.2011.] Saatavissa: http://www.baltic21.org/attachments/no1_2002_agenda_for_education_sector.pdf.

Banerjee, S.B. 2007. *Corporate Social Responsibility: the good, the bad and the ugly*. Great Britain: MPG Books Ltd.

BSR 2010. *The New Frontier in Sustainability*. [Viitattu 20.2.2011.] Saatavissa: http://www.bsr.org/reports/BSR_New%20Frontier%20in%20Sustainability.pdf.

Davis, J. 1992. Ethics and Environmental Marketing. *Journal of Business Ethics*. 11/2. 1992. 81-87.

Davis, S., Edmister, J., Sullivan, K. & West, C. 2003. Educating sustainable societies for the twenty-first century. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 4/2 2003. 169-179.

DESD 2002. United Nations Decade of Education for Sustainable Development. Resolution 57/254. 2002. [Viitattu 22.1.2011.] Saatavissa: <http://www.un-documents.net/a57r254.htm>.

Elango, B., Paul, K., Kundu, S. & Paudel, S. 2010. Organizational Ethics, Individual Ethics, and Ethical Intentions in International Decision-Making. *Journal of Business Ethics*. 97. 2010. 543-561.

European Commission 2008. European Qualification Framework for Lifelong Learning. [Viitattu 19.2.2011.] Saatavissa:
http://www.ec.europa.eu/education/pub/pdf/general/eqf/leaflet_en.pdf.

Fernald, L. 2010. Sustainability and Entrepreneurship Education at the University Level. Teoksessa: Kao, R. (toim.) *Sustainable Economy – Corporate, Social and Environmental Responsibility*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd. 267-287.

Filho, W.L. 2009. Sustainability at Universities. Opportunities, Challenges and Trends. Teoksessa: Filho, W.L. (toim.) *Sustainability at Universities – Opportunities, Challenges and Trends*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH. 313-319.

Filho, W., Lozano, R. & Peattie, K. 2009. Developing and measuring sustainable development and global responsibility in higher education. Teoksessa: Virtanen, A. & Kaivola, T. (toim.) *Gloaalivastuu ja kestävä kehitys koulutuksessa - kehittämisen ja seurannan tietopohja*. Opetusministeriön julkaisuja 2009:56. Helsinki: Yliopistopaino. 30–39.

Goodall, C. 2009. *The Green Guide for Business*. London: Profile Books Ltd.

Hales, D. 2008. Sustainability and Higher Education. *The New England Journal of Higher Education*. 2008. 23-24. [Viitattu 6.2.2011.] Saatavissa:
<http://eric.ed.gov/PDFS/EJ850710.pdf>.

IISD 1992. The International Institute for Sustainable Development. *Sustainable Development: A business definition*. [Viitattu 2.3.2011.] Saatavissa:
http://www.iisd.org/business/pdf/business_strategy.pdf.

Jäppinen, A. 2006. Kestävän kehityksen edistäminen korkeakouluissa – kansalliset ja kansainväliset toimintaa ohjaavat sitoumukset ja linjaukset. Teoksessa: Kaivola, T. & Rohweder, L. (toim.) Korkeakouluopetus kestäväksi. Opas kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten. Opetusministeriön julkaisuja 2006:4. Helsinki: Yliopistopaino. 13-15.

Kao, R. 2010. Sustainable Economy - Corporate, Social and Environmental Responsibility. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

Ketola, T. 2005. Vastuullinen liiketoiminta – sanoista teoiksi. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Kujala, J. & Kuvaja, S. 2002. Sidosryhmät eettisen liiketoiminnan kirittäjinä. Jyväskylä: Talentum Media Oy.

Könnölä, T. & Rinne, P. 2001. Elinehtona eettisyys – vastuullinen liiketoiminta kilpailuetuna. Tampere: Talentum Media Oy.

Lankoski, L. 2006. Kestävää kehitystä edistävien opetuskäytäntöjen tieteenalakohtaista tarkastelua – esimerkkinä kestävä liiketoiminta. Teoksessa: Kaivola, T. & Rohweder, L. (toim.) Korkeakouluopetus kestäväksi. Opas YK:n kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten. Opetusministeriön julkaisuja 2006:4. Helsinki: Yliopistopaino. 92–96.

Niiniluoto, I. 2006. Miten tiede voi tukea kestävästä kehityksestä? Teoksessa: Kaivola, T. & Rohweder, L. (toim.) Korkeakouluopetus kestäväksi. Opas YK:n kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten. Opetusministeriön julkaisuja 2006:4. Helsinki: Yliopistopaino. 10–12.

Opetusministeriö 2006. Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa. Baltic 21E –ohjelman toimeenpano sekä kansallinen strategia YK:n kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmentä (2005-2014) varten. Opetusministeriön

työryhmämuistioista ja selvityksiä. 2006:6. Helsinki: Yliopistopaino.

Opetusministeriö 2009. Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys.

Työryhmämuistioita 2009: 24. [Viitattu 20.2.2011.] Saatavissa:

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/Tutkintojen_kansallinen_viitekehys.html.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010. Ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmat ja tutkintonimikkeet 2010. [Viitattu 20.1.2011.] Saatavissa:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/opiskelu_ja_tutkinnot/?lang=fi.

Page, R. & Collins, K. 2010. The green MBA: a competing value matrix. *An International Business Journal*. 20/1. 2010. 62–70.

Pohjola, T. 2003. Johda ympäristöasioita tehokkaasti. Jyväskylä: Talentum Media Oy.

Proctor, J. 2010. Sustainability involves more than being Green. *Chronicle of Higher Education*. 57/15. 2010. 28.

Rohweder, L. 2004a. Integrating environmental education into business schools' educational plans in Finland. *GeoJournal*. 60/2004. 175–181.

Rohweder, L. 2004b. Yritysvastuu – kestävä kehitys organisaatiossa. Helsinki: WSOY.

Rohweder, L. 2006. Liiketalouden koulutuksessa haasteena yrityksen kestävä kehitys edistävä arvomuutos. Teoksessa: Kaivola, T. & Rohweder, L. (toim.) *Korkeakouluopetus kestäväksi. Opas YK:n kestävä kehitys edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten*. Opetusministeriön julkaisuja 2006:4. Helsinki: Yliopistopaino. 120–127.

Rohweder, L. & Virtanen, A. 2008. Kestävä kehitys ammattikorkeakouluopetuksessa. KeVer-verkkolehti. [Viitattu 22.1.2011.] Saatavissa: <http://www.keveroaja.fi/index.php/kever/article/viewArticle/197>.

Rowland, P. 2010. The Many Faces of Sustainability. Journal of Sustainability Education. [Viitattu 17.1.2011.] Saatavissa: http://www.journalofsustainabilityeducation.org/wordpress/content/the-many-faces-of-sustainability_2010_05.

Rusinko, C. 2005. Using quality management as a bridge in educating for sustainability in a business school. International Journal of Sustainability in Higher education. 6/4 2005. 340-350.

Sinkko, A. 2007. Kestävä kehitys opettajan työn haasteena. Case: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Ammatillinen kehityshanke. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. [Viitattu 4.2.2011.] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201003063015>.

SUDENET 2007. Loppuraportti. Sinkko, A. (toim.) Kestävä kehitys Suomen ammattikorkeakouluissa. Suomen ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen verkostohanke – Polytechnic Network for Sustainable Development 2004 – 2006. Hamina: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Stubbs, W. & Cocklin, C. 2008. Teaching sustainability to business students: Shifting mindsets. International Journal of Sustainability in Higher Education. 9/3. 2008. 206–221.

The Natural Step 2011. Principles of Sustainability. [Viitattu 10.2.2011.] Saatavissa: <http://www.thenaturalstep.org/the-system-conditions>.

Teollisuus ja Työnantajat, 2001. Vastuullisen liiketoiminnan osa-alueet. [Viitattu 28.1.2011.] Saatavissa: www.energia.fi/content/root%20content/energiateollisuus/fi/ymp%C3%A4rist%C3%B6

3%B6%20ja%20energians%C3%A4%C3%A4st%C3%B6/yritys%20ja%20yhteis
kunta/liitteet/teollisuusjatyonantajatraportti.pdf?.

Tilastokeskus 2010. Ammattikorkeakoulujen opiskelijat ammattikorkeakouluittain
2010. [Viitattu 15.1.2011.] Saatavissa:
http://www.stat.fi/til/akop/2010/01/akop_2010_01_2010-11-12_tau_001_fi.html.

Turunen, A. 2009. Kestävä kehitys Hyvinkään Laureassa. Opinnäytetyö. Laurea-
ammattikorkeakoulu. [Viitattu 4.2.2011.] Saatavissa:
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200906043673> .

UNECE 2005. Strategy for Education for Sustainable Development. [Viitattu
2.2.2011.] Saatavissa:
<http://www.unece.org/env/documents/2005/cep/ac.13/cep.ac.13.2005.3.rev.1.e.pdf>

UNESCO 2005. United Nations Decade of Education for Sustainable Develop-
ment (2005-2014): International Implementation Scheme. [Viitattu 5.2.2011.] Saa-
tavissa: www.unesco.org/education/desd.

United Nations Decade of Education for Sustainable Development. 2002. DESD.
Resolution 57/254.[Viitattu 22.1.2011.] Saatavissa: [http://www.un-
documents.net/a57r254.htm](http://www.un-documents.net/a57r254.htm).

Unruh, G. 2010. Earth, Inc. Boston: Harvard Business Press.

Virtanen, A., Rohweder, L. & Sinkko, A. 2008. Kestävä kehitys ammattikorkea-
kouluissa – kehittämisen ja mittaamisen indikaattorit. [Viitattu 6.2.2011.] Saa-
vissa: www.arene.fi/data/dokumentit/2008030326T113452_22129.pdf

Waas, T & Verbist, B. 2011. Sustainability in higher education. Katholike Univer-
siteit Leuven. [Viitattu 6.2.2011.] Saatavissa:
<http://www.biw.kuleuven.be/lbh/lbnl/forecoman/klimos/papers/10.pdf>.

WCED 1987. The World Commission on Environment and Development. Our Common Future. [Viitattu 5.2.2011.] Saatavissa: <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm>.

Weybrecht, G. 2010. The Sustainable MBA. Chichester. Wiley.

Åhlberg, M. 2006. Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen teoreettisesta perustasta. Teoksessa: Kaivola, T & Rohweder, L. (toim.) Korkeakoululopetus kestäväksi. Opas YK:n kestäväää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten. Opetusministeriön julkaisuja 2006:4. Helsinki: Yliopistopaino. 28–36.

Lait ja asetukset

AmkL 351/2003. Ammattikorkeakoululaki 9.5.2003 351/2003.

AmkA 352/2003. Asetus ammattikorkeakouluista 15.5.2003 352/2003.

LIITTEET

Liite 1.

Ote tutkimusaineistosta. Kestävää kehitystä sisältävät opintojaksot.

AMK	Koulutusohjelma	Opintojakson nimi	OL	OP	Tutkinto	Huomioitu
Arcada	Företagsekonomi Internationell Affärslogistik	Miljölogistik	P	5	tradenom	Hållbar utveckling, Miljörapporter, jämförelser av ekologiska "fotavtryck".
Arcada	Företagsekonomi International Business	Östersjöregionens multikulturella affärsmiljön	VA	5	tradenom	Det sociala landskapet: sociala förhållanden och miljöfrågor
HAAGA-HELIA	Finanssi- ja talousasiantuntijan koulutusohj.	Yhteiskuntavastuu ja eettinen liiketoiminta	P	3	tradenomi	kestävä kehitys
HAAGA-HELIA	Liiketalouden koulutusohjelma	Kestävä kehitys ja vastuullinen liiketoiminta	P	3	tradenomi	kestävä kehitys
HAAGA-HELIA	Degree Programme in International Business	Sustainable Global Environment	P	9	BBA	sustainable global business
HAAGA-HELIA	Degree Programme in International Business	Ethical Sourcing	P	6	BBA	CSR and ethical issues yhtenä osana
HAAGA-HELIA	Företagsekonomi	Affarsutveckling	P	12	tradenom	beaktande av hållbar utveckling i verksamheten yhtenä aiheena
HAAGA-HELIA	Degree Programme in International Business	Sustainable Global Environment	P	9	BBA	elements of sustainable global business yhtenä teemana
HAAGA-HELIA	Liiketalouden koulutusohjelma	Ympäristötietoinen yritys	VA	3		kestävä kehitys
HAAGA-HELIA	Liiketalouden koulutusohjelma	Vastuullinen liiketoiminta	VA	15	tradenomi	kestävä kehitys, vastuullinen liiketoiminta
HAAGA-HELIA	Degree Programme in International Business	Sustainable Logistics and Supply Chain Strategies	VA	6	BBA	sustainable development
HAAGA-HELIA	Degree Programme in Business Management and Entrepreneurship	International Marketing and Sales Management	P	5	MBA	responsible and sustainable marketing (sisältyy)
Hämeen amk	Degree Programme in International Business	Management	P	5	Tradenomi	..corporate social responsibility.. Mainittu yhtenä osa-alueena
Jyväskylän amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Sustainable Development in Business	VA	5	Tradenomi	sustainable development
Jyväskylän amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Corporate Social Responsibility	VA	5	Tradenomi	ethical problems, relationship between company and society (environment not mentioned)
Jyväskylän amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Developing Social Responsibility	VA	5	Tradenomi	CSR and competitive advantages
Kemi-Tornion amk	Degree Programme in Business Management	Business Ethics	P	3	BBA	environmentally related issues erikseen mainittu
Kemi-Tornion amk	Degree Programme in Business Management	Profit-making or Welfare-creation?	P	3	BBA	social responsibilities of companies regarding the contribution to shareholder value or welfare creation. holistic point of view.
Keski-Pohjanmaan amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Ympäristö- ja laatujohtaminen	P	3	tradenomi	Laatujohtaminen, ympäristönäkökulma osana
Keski-Pohjanmaan amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Yrityksen ympäristöjohtaminen	VA	3	tradenomi	Ympäristöjohtamisen järjestelmät ja työkalut, ympäristösertifikaatit, ympäristöstrategia ja sen merkitys & sisältö.
Kymenlaakson amk	Degree Programme in International Business Management	Sustainability Issues in Business Networks	P	5	MBA	sustainable development
Kymenlaakson amk	Liiketoiminnan logistiikan koulutusohjelma	Vastuullinen yritystoiminta	P	2	tradenomi	kestävä kehitys
Kymenlaakson amk	Liiketoiminnan logistiikan koulutusohjelma	Yhteiskuntavastuu	P	3	tradenomi	kestävä kehitys
Kymenlaakson amk	Kansainvälisen kaupan koulutusohjelma	Going Global	P	4	tradenomi	kannattavuuden, asiakastytyväisyyden ja laadun sekä myös eettisyyden ja ympäristön kannalta

Kymenlaakson amk	Liiketalouden ala	Liike-elämän etiikka	VV	3		yritysten yhteiskunnallinen vastuu ja arvo-prosessi
Lahden amk	Liiketalouden koulutusohjelma, johtaminen ja viestintä	Vastuullinen liiketoiminta	P	12	tradenomi (nuoret)	kestävä kehitys
Lahden amk	Degree Programme in International Business Management	Sustainable development	P	5	MBA	sustainable development
Lahden amk	Degree Programme in International Business Management	Responsible business management	P	5	MBA	responsible, sustainable
Lahden amk	Liiketoiminnan logistiikan ko	Yhteiskuntavastuun toteutuminen toimitusketjussa	PA	7	Tradenomi	CSR osana toimitusketjun hallinta, ympäristö- ja energiakysymykset, sd
Lahden amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Ympäristö ja yhteiskuntavastuu kilpailukeinona	VA	5	tradenomi	kestävä kehitys
Lahden amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Ympäristöjohtaminen, - laskenta ja - raportointi	VA	5	tradenomi	kestävä kehitys
Lahden amk	Liiketalouden ko	Responsible Business	VA	5	tradenomi	Sustainable Development
Laurea	Degree Programme in Information Technology	Corporate Social Responsibility	P	5	tradenomi	sustainable guidelines environmental, economic and social
Laurea	Liiketalouden koulutusohjelma	Vaikuttava ja vastuullinen johtaminen työyhteisössä	P	10	Tradenomi	kehittää liiketoiminnan käytänteitä eettisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämpään suuntaan
Laurea	Liiketalouden koulutusohjelma	Kestävä ja vastuullinen toimitusketju	VA	5	Tradenomi	kestävä kehitys osana
Laurea	Liiketalouden koulutusohjelma	Vastuullisuus liiketoiminnassa	VV	10	Tradenomi	kestävä kehitys, ympäristöajattelu
Laurea	Liiketalouden koulutusohjelma	Kestävän kehityksen haasteet	VV	5	Tradenomi	kestävä kehitys
Metropolia	Degree Programme in International Business and Logistics	Sustainable development and Logistics	P	5	BBA	environmental risks and impacts, sustainability
Metropolia	Degree Programme in International Business and Logistics	Business Ethics	P	3	BBA	environmental agent mainittu
Metropolia	Liiketalouden koulutusohjelma	Human and Environmental Challenges of Asia-Pacific Region	VV	6	tradenomi, BBA	human, social and environmental problems
Mikkelin amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Yrityksen toimintaympäristö	P	4	tradenomi	haasteet, ympäristökysymykset, kestävä kehityksen mukainen asiakaslähtöinen yritystoiminta
Mikkelin amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Liiketoimintaympäristö	P	6	tradenomi	eettinen osaaminen, yhteiskuntaosaaminen
Mikkelin amk	Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma	Laatu ja kehittämisosaaminen	P	5	tradenomi yamk	mainittu eettinen osaaminen (voi tark.tutkimusetiikkaa..)
Mikkelin amk	Degree Programme in Business Management	Change Management	VA	5	tradenomi	mainittu Corporate Social Responsibility
Oulun amk	Liiketalouden koulutusohjelma, liiketoimintaosaamisen ohjelma	Talouden kansainvälistyminen ja kestävä kehitys	P	3	tradenomi	Maaailman markkinat, ulkomaankauppa, WTO, taloudellinen yhdentyminen, EU:n sisämarkkinat, EU:n kauppapolitiikka, yritysten ekologinen ja sosiaalinen toimintaympäristö, kestävä kehitys, ympäristöjohtaminen ja yhteiskuntavastuu
Oulun amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Kestävän kehityksen ajankohtaiset asiat	VV	3	tradenomi	kestävä kehitys
Oulun amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Ympäristönsuojelun ajankohtaiset asiat	VV	3	tradenomi	ympäristönsuojelu, sd
Oulun amk	Degree Programme in Information Technology	Ethics and Environment	VV	3	tradenomi	environmental ethical issues painotettu
Rovaniemen amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Liiketoiminta ja johtaminen	PA	5	tradenomi	mm. vastuullisen liiketoiminnan ulottuvuudet osana
Saimaan amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Yrityksen yhteiskuntavastuu	VV	3	tradenomi	..kestävä kehitys...
Satakunnan amk	International Business and Marketing Logistics	Organisations in a Cross-Cultural Business Environment	P	7	BBA	mainittu CSR ja business ethics osana

Satakunnan amk	Logistiikan koulutusohjelma	Green Logistics	VA	3	tradenomi	environmental factors
Satakunnan amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Etiikka ja yrityksen arvot	VV	3	tradenomi	Eettiset ja taloudelliset arvot painopisteenä aineettomien arvojen merkitys; yrityksen yhteiskunnallinen vastuu.
Satakunnan amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Green Marketing	VV	3	tradenomi	tulossa, ei kuvausta
Savonia amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Globaalitoimintaympäristö	P	3	Tradenomi	kestävän kehityksen tavoitteet, keskeiset ympäristöongelmat. Yritysten yhteiskuntavastuun periaatteet
Savonia amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Uudet liiketoiminta mahdollisuudet ja kestävä kehitys	P	5	tradenomi	kestävä kehitys
Savonia amk	Degree Programme in International Business	Innovative Business Opportunities and Sustainable Development	P	5	BBA	sustainable development
Savonia amk	Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen ko	Strateginen näkökyky	P	5	Ylempi AMK	strateginen johtaminen, esimiestyö, kirjallisuudessa Ketola 2005
Savonia amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Liiketoiminnan kehittäminen muuttuvassa toimintaympäristössä	P	5	tradenomi	ympäristöjohtaminen, vastuullisen liiketoiminnan osaaja
Savonia amk	Degree Programme in International Business	Business Development in Continuous Change	P	5	BBA	environmental management, social and business responsibility
Seinäjoen amk	Masters Degree in International Business Management	Business Ethics and Environmental Management	VA	6	MBA	environmental management, green business
Seinäjoen amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Yrityksen arvot ja etiikka	VV	2	tradenomi	kirjallisuudessa Ketola 2005
Tampereen amk	Degree Programme in International Business	Transportation Management	P	5	BBA	Environmental issues in the transportation system
Tampereen amk	Degree Programme in International Business	Area Studies and Market Development	VV	5	BBA	mainitaan sustainable development
Turun amk	Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma	Vastuullinen liiketoiminta	P	5	tradenomi, ylempi AMK	ympäristöjohtaminen, vastuullisuus, etiikka
Turun amk	Degree Programme in International Business	Logistics and Supply Chain Management	P	5	BBA	concept of 'Green supply chain' as a mean to create value
Turun amk	Degree Programme in International Business	Environmental Technology Management	VA	5	BBA	Sustainable Development
Turun amk	Myyntityön koulutusohjelma	Responsible Business Management	VA	5	tradenomi	CSR mainittu
Turun amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Corporate Social Responsibility	VV	5	tradenomi	environment, sustainable development
Turun amk	Liiketoiminnan logistiikan ko	Environmental Challenges	VV	3	tradenomi	sustainable development
Turun amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Kestävän kehityksen ympäristösuojeluun perustuvat lähtökohdat	VV	3	tradenomi	ympäristösuojelu, ympäristöriskit, ymp.hallinto
Turun amk	Liiketalouden ko	Ekologinen- ja laatuosaaminen	VV	5	tradenomi	ympäristölainsäädäntö, laatu- ja ympäristöjärjestelmät
Vaasan amk	Företagsekonomi	Ansvarfull företagssamhet	P	4	tradenom	värden och etik, ekoeffektivitet och MIPS-beräkning, hållbar utveckling
Vaasan amk	Liiketalouden koulutusohjelma	Vastuullinen liiketoiminta	P	4	tradenomi	kestävän kehityksen osa-alueet
Vaasan amk	Degree Programme in International Business	Corporate Social Responsibility	P	4	BBA	environmental factors mainittu
Yrkeshögskolan Novia	Företagsekonomi	Hållbar utveckling	P	3	tradenom	Hållbar utveckling, Miljörapporter, jämförelser av ekologiska "fotavtryck".
Yrkeshögskolan Novia	Företagsekonomi	Miljömanagement	P	3	tradenomi	företags miljöarbete, ekologisk hållbarhet

OL= opintolaji
P=pakollinen perus- tai ammattiopinto
VA= valinnainen ammattiopinto
VV= vapaasti valittava